

RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 156 (14).**

1922. a.

Sisu: 1. Päwakorra kinnitamine. — 2. Riigikogu juhatuseteadaandmine iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma moodustamise kohta. — 3. Riigikogu juhatuseteadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. — 4. Komisjonide täiendawad walimised. — 5. Wabamüügi apteekide awamise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 6. Riigi 1922 a. kulude lisa-eelarwe nr. 2 — I lugemisel. Wastu wõetud. — 7. Seadus kirikute ja usuühingute kohta — I lugemisel. Wastu wõetud. — 8. Terwishoiu peawalitsuse töö-hoolekandeministeeriumi alla ülewiiamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 9. Esimese rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Washingtonis wastuwõetud konwentsioonide eelnõude kinnitamise ja Berni 1906 a. woswori tarwitamise konwentsiooniga ühinemise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 10. Abieluseadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Awalikkude keskkoolide seadus — II lugemisel.

Riigikogu koosolek 10. oktoobril 1922 a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 76 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem.**

Sekretääri kohal sekretäär **A. Tupits.**

Walitsuse looshis: siseminister **K. Einbund**, haridusminister **H. Bauer**, sõjaminister **J. Soots**, põllutööminister **B. Rostfeldt**, rahaminister **G. Westel**, waliminister **A. Piip**, teedeminister **K. Ipsberg**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna.**

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päwakorra kinnitamine. Juhataja **A. Kerem:** Awan Riigikogu koosoleku. Päwakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Päwakorra täiendamise kohta ettepanekuid ei tehta. Loen päwakorra wastuwõetuks.

2. Teadaandmine iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma moodustamise kohta. Enne kui päwakorra juurde minna on mul juhatuseteadaandmise nimel Riigikogule järgmist teatada. Riigikogu liikmed **W. Binsol**, **K. Freiberg**, **O. Gustawson**, **E. Jonas**, **W. Orras**, **J. Piiskar**, **A. Sprenk** ja **J. Tiks** on Riigikogu juhatuseteatanud, et nemad uue Riigikogu rühma moodustanud on, nime all „Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm“, milleks neil kodukorra § 7 põhjal õigus. Riigikogu juhatus on otsustanud tähendatud 8 Riigikogu liikme koondust tunnustada uueks rühmaks nime all „Iseseiswa sotsialistliku töölispartei rühm“. Kuna aga wiimaste lahkumise järele endisesse

Eesti iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ainult kaks liiget järele on jäänud, **A. Hansen** ja **P. Keerdo**, kes teatawad, et nemad sellesse rühma tahawad jääda, kodukorra § 6 põhjal rühmaks ainult niisugust Riigikogu liigete koondust loetakse, mis on saanud walimistel ühenimeliste walimisnimekirjade põhjal vähemalt 3 kohta, siis tuleb käesolew rühm olematuks tunnustada.

3. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sõna on sekretääri seaduste ettekandmiseks, mis on antud Riigikogu komisjonidesse.

Sekretäär **A. Tupits** (loeb): 1) Ühispiimatalituste riiklise laenu seaduseelnõu — rahaasjanduse komisjoni. 2) Seaduseelnõu ühingute ja liitude kohta — üldisesse komisjoni. 3) Asunikude ehituslaenu seaduseelnõu — rahaasjanduse komisjoni. 4) Seaduseelnõu wäljamaalt sisseweetawate kaupade tollimärkidega warustamise kohta — rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja **A. Kerem:** Riigikogu läheb I päwakorra-punkti juurde.

4. Komisjonide täiendawad walimised. Põllumeeste Riigikogu rühm teatab, et omawalitsuse komisjonist lahkub rkl. **Koppel**, ja teeb ettepaneku tema asemele walida rkl. **Eigo**. Siis teatab rkl. **Gustawson**, et tema tolliseadustiku komisjonist tagasi astub. Rkl. **Piiskar** paneb ette rkl. **Gustawson**'i asemele rkl. **Binsol**'i walida. Teisi ettepanekuid ei ole, siis asun hääletamisele. Panen hääletamisele ettepaneku rkl. **Koppel**'i asemele rkl. **Eigo** walida.

(Hääletatakse.) Seega on rkl. Eigo nähtawa enamusega omawalitsuse komisjoni walitud. Panen hääletamisele ettepaneku rkl. Gustawson'i asemele tolliseadustiku läbiwaatamise komisjoni rkl. Binsol'i walida. (Hääletatakse.) Sellega on rkl. Binsol nähtawa enamusega walitud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Wabamüügi Üldise komisjoni aruandja **A. Palwadre** (loeb): **III lugemisel.** Wabamüügi apteekide awamise seadus.

Juhataja **A. Kerem:** Asun pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Palwadre** (loeb): § 1. Kõik wabamüügi apteegid riigis on terwishoidlised asutused ja jagunewad esimese ja teise järgu apteekideks.

Esimese järgu apteegiks loetakse niisugust, kus on siseministri poolt terwishoiu nõukogu nõusolekul kinnitatud täielik sisseseade ja farmatsöitline laboratoorium ning kõik farmakopeas tähendatud arstimiswahendid.

Teise järgu apteegiks loetakse niisugust, kus arstimiswahendid on siseministri poolt terwishoiu nõukogu nõusolekul kinnitatud piiratud nimekirja järele. Teise järgu apteegil ei ole laboratoorium sunduslik.

Märkus: Järelwalwe teostamine, et apteek tarwiliku sisseseadega ja nõuetawate arstimiswahenditega warustatud oleks, kuulub terwishoiu peawalitsuse hoolkonda.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Palwadre** (loeb): § 2. Tarwilise apteekidewõrgu üle riigi määrab kindlaks terwishoiu nõukogu nõusolekul siseminister, aluseks wõttes, et üks apteek tuleks läbisegi iga 5.000—8.000 elaniku kohta maakonnas (ühes linnadega).

Märkus I: Linnades wõiwad olla ainult esimese järgu apteegid.

Märkus II: Kohalikud linna ja maakonna omawalitsused wõiwad oma tege-

wuse piirkonnas apteeka awada ka wäljaspool apteekidewõrku. Niisuguste apteekide müük ja wäljarentimine on keelatud.

A. Schulbach (töer.): Selle paragrahwi juures oleks wististi tarwis tingimata üks redaktsiooniline parandus teha. Siin on tarwitatud märkus teises sõna „müük“, kuna aga sõna „müük“ nüüd iseenesest kõiki wõõrandamise nähtusi ära ei ütle. Ometi on tahetud siin aga mõistet „wõõrandama“ tarwitada, nagu järgmistest paragrahwidest selgub, sellepärast oleks tingimata tarwilik sõna „müük“ asemele wõtta sõna „wõõrandamine“.

Juhataja **A. Kerem:** Järjekorras on sõna aruandjal.

Aruandja **A. Palwadre:** Et otsustada, kas see parandus kannab redaktsioonilist iseloomu, siis oleks tarwis teada saada, missuguses ulatuses on komisjon seda sõna tarwitanud. Ma vähendasin I ja II lugemisel, et üldine komisjon ei arutanud mitte seadust sisuliselt. See seadus on terwishoiu komisjonis wastu wõetud ja terwishoiu komisjon arutas seda sisuliselt. Et teada saada, kas rkl. Schulbach'i parandus on redaktsiooniline wõi sisuline, siis oleks tarwis ära kuulata terwishoiu komisjoni aruandja seisukohta.

J. Luiga (töer.): Austatud Riigikogu liikmed! Terwishoiu komisjonis see sõna õieti nii kitsalt arutuse all ei olnud, sellepärast, et see mitte puhtterwishoidline mõiste ei ole, waid enam kaubandusline wõi juriidiline. On selge, et wõõrandamisele ka müük allub, siis on arusadaw, et wõib wõtta sõna „müük“ asemele sõna „wõõrandamine“.

Juhataja **A. Kerem:** Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Palwadre:** Käesolew seaduseelnõu on küll sarnane, et siin on arwatud, peale müügi, kõik muud wõõrandamise wiisid, sest põhimõte on see, et ainult teatud isikutel ja asutustel, nimelt omawalitsuse asutustel on võimalik ja õigus apteeki pidada. Kui eelnõusse peaks jääma sõna „müük“, siis tuleks seda niiviisi seletada, et seadus on kokku seatud motiividel, kus selle mõiste alla kõik wõõrandamiswiisid peaksid käima. Teisel lugemisel ei ole aga wastawat parandust tehtud ja juhataja otsustada jääb, kas wõib seda kolmandal lugemisel redaktsioonilise parandusena läbi wiia.

Juhataja A. Kerem: Ma pean tähendama, et sõna „wõõrandama“ sisaldab siiski laiemat mõtet, kui sõna „müük“ ja kuna sellekohast parandust teisel lugemisel ei ole tehtud, ei saa kolmandal lugemisel seda ka mitte hääletada. Hääletamisele tuleb § 2 komisjoni aruandja poolt ettekantud kujul. (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 3. Esimese järgu apteegi awamiseks maakohas, kus on juba teise järgu apteek, on eesõigus kohaliku apteegi omanikul; wiimane kaotab apteegipidamise õiguse selles maakohas, kui ta ei ole kolme kuu jooksul, arwates terwishoiu peawalitsuse sellekohase teadaande kättesaamise päewast, nõusolekut awaldanud apteeki muuta esimesejärguliseks wõi kui ta ühe aasta jooksul ei ole seda muutmist teostanud.

Teise järgu apteegi omanikul on õigus igal ajal oma apteeki esimese järgu apteegiks muuta, wastawaid määrusi silmas pidades.

Märkus: Apteegipidajal on õigus oma apteeki ümber paigutada teistesse ruumidesse terwishoiu peawalitsuse nõusolekul.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 4. Linnaserwades, suwituskohtades jne., kus rohu abi elanikkudele tuleb kättesaadavaks teha, aga kus wõimalus puudub apteegi awamiseks, kutsutakse terwishoiu peawalitsuse korraldusel lähema apteegi wõi lähemate apteekide poolt ühiselt ellu ajutised apteegid wõi abiapteegid (filiale), mille kohta maksawad teise järgu apteegi kohta ülesseatud nõudmised.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 4 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 5. Õigus wabamüügi apteeki awada ja pidada on kohalikkudel linna ja maakonna omawalitsustel ja kõrgema eriharidusega Eesti wabariigi kodanikkudest rohuteadlastel. kellel täielikud kutse õigused, mis juures awamise eesõigus on omawalitsusel.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 5 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 6. Linna ja maakonna omawalitsustel on õigus apteekte awada teadaande korras.

Teadaanne tuleb esitada terwishoiu peawalitsusele apteegi registreerimiseks vähemalt kaks nädalat enne apteegi awamist.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 6 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 7. Apteekide awamise ja pidamise õiguse wäljaandmine rohuteadlastele sünnib terwishoiu peawalitsuse kaudu terwishoiu nõukogu otsusel siseministri kinnitusel, mis juures kandidaatide haridusjärku, farmatsöitlist praktikat ja teeneid riigi ees silmas peetakse.

Märkus: Terwishoiu nõukogul on õigus kandidaatide hulgast maha kustutada neid: a) kes kord juba apteegiomanikud olnud; b) kellele kord juba apteegiawamise õigus wälja antud; c) kellel abikaasa on apteegipidaja.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 7 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 8. Apteegipidamise õigus läheb apteegiomaniku surma korral pärijale kui pärijaks on pärandaja abikaasa ehk lihane laps ja kui see pärija on kõrgema eriharidusega rohuteadlane ehk rohuteadust õppija.

Märkus: Kui rohuteadust õppija, kes apteegipidamise õiguse omandanud, kuue aasta jooksul kõrgemat rohuteadlist eriharidust ei omanda, kaotab ta apteegipidamise õiguse.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 8 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 9. Apteegipidaja wõib oma apteeki wõõrandada kohalikule linna wõi maakonna omawalitsusele ja kõrgema eriharidusega rohuteadlastele, kellel täielikud kutseõigused ja apteegipidamiseks wabariigis terwishoiu peawalitsuse luba on, sellest kahe nädala jooksul ostu-

müügi lepingu tegemise päewast arwates, terwishoiu peawalitsusele ja kohalikule linna- wõi maakonnawalitsusele teatades. Apteegi rentimine on keelatud, wälja arwatud § 10 märkuses ettenähtud juhtumised.

Märkus 1: Kohalikul omawalitsusel on apteegi wõörandamise korral ostu-eesõigus, mida ta wõib kahe kuu jooksul, selles paragrahwis tähendatud teadaande kättesaamise päewast arwates, tarwitada.

Märkus 2: Erasikutel on õigus korraga pidada ainult ühte apteeki, wälja arwatud § 4 ettenähtud juhtumised.

Märkus 3: Abiapteeki wõörandada, rentida § 10 ettenähtud juhtumistel ja pärandada wõib ainult ühes apteegiga, mille poolt ta ellu kutsutud.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 9 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 10. Apteegipidaja surma puhul, kui apteegipidamise õigus § 8 nõuete põhjal pärandataw ei ole, wõiwad pärijad, — lesk ehk alaealised lapsed, — apteeki wastutawa walitseja — rohuteadlase (§ 16) juhatusel edasi pidada a) lasteta lesk — 5 aastat abikaasa surmapäewast arwates; b) lastega lesk ja d) alaealised lapsed — kunni laste täisealiseks saamiseni, kuid mitte alla wiie aasta, arwates pärandaja surmast. Kui aga pärijaks on täisealised lapsed wõi kaugemalt sugulased, antakse neile õigus apteeki wõörandada kahe aasta jooksul sennise pidaja surmapäewast arwates.

Märkus: Pärijatel on õigus selles paragrahwis ettenähtud tähtaegade jooksul apteeki wõörandada ja wälja rentida omawalitsusele wõi kõrgema eriharidusega rohuteadlasele, kellel wabariigis apteegi awamise ja pidamise õigus on (§ 5).

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 10 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 11. Sennised apteegiomanikud mitterohuteadlased, kes selle seaduse § 10 alla ei käi, on kohustatud wiie aasta jooksul, käesolewa seaduse maksmahakkamise päewast arwates, oma apteeki wõörandama kohalikule omawalitsusele wõi isi-

kule, kellel apteegi awamiseks ja pidamiseks wabariigis õigus on (§ 5).

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 11 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 12. Apteekriabilistel, kes enne selle seaduse maksmahakkamist apteegi omandanud, on selle apteegi pidamises, wõörandamises ja pärandamises kõik need õigused, mis seadus kõrgema rohuteadlase eriharidusega apteegiomanikkudele annab.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 12 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 13. Rendilepingud, mis enne käesolewa seaduse maksmahakkamist apteekidepidamise kohta on sõlmitud, on makswad kunni lepingu tähtaja lõpuni, kuid mitte kauem wäljarentija enese õiguse lõppemist selle apteegi peale.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja A. Palwadre (loeb): § 14. Apteegipidamise õigus kustub: 1) kui selle õiguse omanik seaduslikku jõusse astunud kohtuotsuse järele on mõistetud sunnitööle, asumisele, wangiroodu, parandusmaija, wangimaija wõi kindlusse õiguste kaotamise wõi kitsendamisega, samuti ka siis, kui see õigus on temalt ära wõetud kohtuteel; 2) kui omanik ise oma apteegiõigusest lahti ütleb ehk apteegi seaduswastaselt edasi rendib; 3) kui apteek on häwitatud tulekahjust wõi mõnest muust loodusjõust ja kui omanik ei ole temale antud tähtajaks apteeki uuesti korda seadnud; 4) kui omanik ei ole ühe aasta jooksul, arwates luba wäljaandmise päewast, apteeki awanud; 5) selle seaduse § 8 märkuses, §§ 10 ja 11 nimetatud juhtumistel, kui sennine pidaja ise ettenähtud tähtaegil apteeki wõörandanud pole; 6) selle seaduse § 3 ettenähtud juhtumistel esimesejärgu apteegi awamispäewast arwates selles maakohas ja 7) ajutise apteegi ehk abiapteegi (filiale) õigus kustub, kui selle asemele terwishoiu nõukogu poolt lubatud alaline apteek awatakse.

Märkus: Terwishoiu peawalitsusel on õigus käesolewas paragrahwis p. 4,

§ 3 ja § 8 märkuses ettenähtud tähtaegu mõjuvatel põhjustel pikendada.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 14 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **A. Palwadre** (loeb): § 15. Terwishoiu peawalitsus kuulutab „Riigi Teatajas“ igast wabanewast wõi uuestiawatawast apteegist, kutsudes ülesse asutusi ja isikuid, kellel § 5 järele õigus on apteegi loa saamiseks, kolme kuu jooksul soovist peawalitsusele teatama. Kui selle tähtaja jooksul ühtki sooviwaldust esitatud ei ole, antakse apteegipidamise luba selle apteegi kohta esimesele soovijale, kes § 5 nõuetele wastab. Wäljaantud apteegi loast kuulutab terwishoiu peawalitsus „Riigi Teatajas“.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 15 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **A. Palwadre** (loeb): § 16. Apteegiomanik on kohustatud aja jooksul, mil ta ise tegelikult apteeki juhata ei saa, pidama kõrgema eriharidusega täielise kutseõigusega seaduslikes korras kinnitatud wastutawat walitsejatrohuteadlast (juhatajat). Samadele nõuetele wastaw walitseja-rohuteadlane peab ka omawalitsuse apteeka juhtima.

Märkus: Apteegijuhatajaks wõib olla ainult Eesti wabariigi kodanikkudest rohuteadlane. Mittejuihiwal kohal apteekides wõiwad terwishoiu peawalitsuse iseäralisel loal töötada ka wõõrast kodakondsusest rohuteadlased, kui nendel wastawad kutseõigused on.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 16 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **A. Palwadre** (loeb): § 17. Apteegipidajad, wastutawad walitsejad ja apteegis töötaw kogu farmatsöitline personal peawad riigikeelt oskama.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 17 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **A. Palwadre** (loeb): § 18. Selle seaduse jõusseastumisega kaotawad oma maksuse arstiseaduse §§ 352—356 ja 387 (S. k. XIII k. 1905 aasta wäljaanne) ja 12. weebr. 1912 a. seadus mõnedest muudatustest apteekide awa-

mise korras (Sobr. us. 1912 a. nr. 33 art. 2671).

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 18 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **A. Palwadre** (loeb): § 19. See seadus hakkab maksma üks kuu peale tema wäljakuulutamist „Riigi Teatajas“.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 19 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Kolmanda lugemise lõpul panen kodukorra § 80 põhjal kogu seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Seadus on III lugemise järele lõpuhääletamisel nähtawa enamusega vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

6. Riigi 1922 a. Rahaasjanduse kulude lisaeelarwe nr. 2 — komisjoni aruandja **K. Wirma:** I lugemisel. Wabariigi Walitsuse poolt on esitatud kulude

lisaeelarwe nr. 2 — 126.185.500 marga suuruses. Need kulud oleksid määratud järgmiseks otstarbeks: tolliwalitsuse maja ehitamiseks 24.000.500 marka, Tallinna sadamas raudteeharu ehitamiseks 3.546.000 marka, mereasjanduse peawalitsusele 33.639.000 marka, wiimastest summast mereasjanduse peawalitsuse maja ehitamiseks 5.919.000 marka ja muu osa 33.000.000 marka aitade ehitamiseks sadama piirkonda. Siis weel põllutööstuste ministriumile 50.000.000 marka asunikkudele ehituslaenu andmiseks ja lõpuks posti-telegraafi walitsusele materjaalide ostmise fondiks 15.000.000 marka.

Peale selle on Wabariigi Walitsuse poolt weel esitatud selle kulude eelarwe nr. 2 lisaks krediidi nõudmised 16.112.700 marga suuruses riigikoguhoone ehituskuludeks, milleks warem ei ole weel krediiti nõutud.

Rahaasjanduse komisjon kaalus kõiki neid nõudmisi üksikasjalikult läbi ja teeb Riigikogule ettepaneku: 1) Tolliwalitsuse majaehitamise asjus krediiti otstarbekohaseks lugeda, ainult wiimased 500 marka wälja jätta, et ümnargune summa 24.000.000 marka järele jääks. Mahakär-

bitud 500 marka wististi ei takista maja-ehitamist. 2) Toetada krediiti sadama raudteeharu ehitamiseks. Selle asja juures on aga selgunud, et teedeministeeriumi korraldusel on hakatud seda krediiti juba tarwitama ja ehitustöödega algust tehtud.

See on omawoliline kulude tegemine, milleks weel krediiti määratud ei ole. Selle teguviisi kohta on seletuskirjas komisjoni ettepanek wõtta wastu soowiawaldus, et riigikontroll leiaks wastawa abinõu niisuguste asjade kõrwaldamiseks, et krediite mitte enne ei hakata tarwitama, kui nad Riigikogu poolt on lubatud.

Rahaasjanduse komisjon teeb ettepaneku mereasjanduse peawalitsusele krediiti lubada mitte 33.639.000 marka, waid ainult 25.919.000 marka. Wabariigi Walitsus nõuab seda summat kolme aida ehitamiseks sadamapiirkonda ja mereasjanduse peawalitsuse maja suurendamiseks. Wahepeal on aga selgunud, et sadamasildadele ehitatakse peale nende kawatsetud kolme aida weel kaks aita wälislepingute põhjal ja seda asja mitmekülgselt kaaludes arwati, et ei ole tarwis lubada krediiti kolme aida ehitamiseks, waid ainult kahe aida ehitamiseks ja et nende kahe aida ehitamiseks 20.000.000 marka krediiti lubada.

Siis asunikkudele laenu andmise asjus arwati, kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes, mis seletuskirjast näha, otstarbeks 50.000.000 marka lubada ja jäädi 37.000.000 marga peale, sest see krediidi nõudmine käib käesolewa aasta kohta ja sellega saaks tänawuaastased nõudmised rahuldatud. Siis posti-telegraafi-telefoni walitsusele peab rahaasjanduse komisjon otstarbekohaseks materjaali muretsemiseks lubada 15.000.000 marka krediiti, sest sellega wõidakse palju kasulikumat materjaali sisseostmisi teha, kui seda otsekohestest krediidi summadest wõttes saaks teha. Lõpuks on siin weel lisaelarwe osa riigikoguhuone ehitamiseks 16 miljoni marga suuruses. Wabariigi Walitsus on soowi awaldanud, et 4.397.900 marka saaks Riigikogu enese eelarwesse üles wõetud, sest need on niisugused kulud, mis Riigikogu sisemiseks liikuwa wara muretsemiseks lähewad ja siis peaks ka Riigikogu juhatusel ja wast ka wanematekogul otsekohest sõnaütlemist nende asjade muretsemise juures olema. Selles asjas on wastawad nõupidamised

peetud ja oldakse arwamisel, et wast tänawu aasta neid krediitid ei tarwitada ei saa, aga siiski arwatakse, et seda krediiti peaks lubama, olgugi et siin wast mõnesugused muudatused tulewad. Peaks aga seda krediiti tänawu weel mitte jõutama ära kulutada, siis seda wõiks wahest silmas pidada tulewaaastase eelarwe kokkuseadmisel ja siis seda osa nendel alustel käsitada, mis wahepeal on arwesse wõetud.

Siis jääb üle weel riigikoguhuone kuludeks nõutud krediit 11.714.800 marka. Selle krediidi üksikute osade ärajaotamine on juba seletuskirjas näha, nimelt 6.076.000 marka töödeks, mis ehituse ajal tarwilikuks tunnistati ja mis osalt on tehtud. Siis 1.060.000 marka neid töid, mis maja juures weel tuleks täiendawalt täide saata, näituseks kõrwal rõdu, mille põrand on kahjuks liiga madal ja toolid liiga kaugel. See sisseseade peaks palju otstarbekohasemalt tehtud saama, kui ta esialgselt on wälja kukkunud. Siis on weel nõutud 4½ miljoni selleks, et riigikoguhuonele kõrwalhooneid juurde ehitada. On kawatsetud siia lossi hoowi peale arhiwi otsa teatud hoone ehitada, mis oleks wast Riigiwanema ja wahest ka siseministri autogaraash ja weel muid kõrwalhooneid. Kuid wahepeal on tekkinud arwamine, et seda ehk niimoodi ei peaks ehitatama ja selles mõttes on homme Wabariigi Walitsuse ja Riigikogu juhatusel waheline nõupidamine. Peaks nõupidamisel selguma, et teistsugune seisukoht wõetakse, siis on wõimalik teisel lugemisel sellest Riigikogule teatada ja wastawaid parandusi teha ja wast teatada ka rahaasjanduse komisjoni arwamist. Rahaasjanduse komisjoni ettepanek on, seda krediidi summat esitatud kujul sisse jätta. Siis on weel üks wäiksem summa 53.850 marka, mis on määratud riigikoguhuone juures olewate kõrwalruumide korraldamiseks. Seda kõike Riigikogule teatades, teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku käesolewat lisakrediidi eelarwet nr. 2 esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) Riigi 1922 aasta kuludel lisaelarwenr. 2 on nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

7. Seadus kirikute ja usuühingute kohta — I lugemisel. Üldise komisjoni aruandja A. Palwadre: Austatud Riigikogu liikmed! Eesti wabariigi põhiseaduses on ära tähendatud need põhimõtted, mille alustel tuleb kujundada riigi ja kiriku wahkorda, ja mille alustele tuleb rajada ususeltside elu. Neid põhimõtteid on kaks. Esiteks, et kirik peab riigist lahus olema, et kirik Eesti wabariigis ei wõi mitte kanda mingisuguseid üldiseid riiklikka ülesandeid, teiseks, et kirik peab olema asutatud ning peab tegutsema kodanikkude wabal kokkuleppel, kui täiesti eraselts. Nendele põhimõtetele on rajatud ka esitatud seaduseelnõu. Esitatud eelnõu wõiks nimetada täienduseks seltside registreerimise seadusele. Suurem osa selle seaduse määrusi määravad ära, missuguses korras tuleb registreerida usuühinguid ja kirikuid, see tähendab missugused nõudmised esitatakse kirikute ja usuühingute põhikirjadele, missugune on nende walitsemine, kes kuuluvad nende liigeteks jne. Loomulik, et harilikkude seltside registreerimise seadused ei wõi tarwitatud saada kirikute registreerimise juures. Kirik ehk usuühing läheb lahku harilikkudest seltsidest, tal on teised ülesanded, teised traditsioonid jne. ja sellepärast on ka registreerimise kord kirikutele ja usuühingutele teistsugune ette nähtud. Kirikute ja usuühingute registreerimine ei ole antud rahukogu kätte, waid siseministeriumi hoolkonda. Siseministeriumil ei ole aga juhtnõu oma piiramata äranägemine, waid kindlad määrused, näituseks on ära määratud aeg, mille jooksul siseminister peab kirikut wõi usuühingut registreerima, on ära tähendatud põhjused, mille juures siseminister põhikirja registreerimast keelduda wõib. Nii on siseministri tegewus sellel alal kindlatesse piiridesse mahutatud ja tema tegewus allub kohtu kontrollile. Ma ei taha seaduse üksikute paragrahwide juures peatada, seda wõib teisel lugemisel teha, waid tahan ainult ära tähendada weel mõned lahkuminekul kirikute ja harilikkude seltside registreerimise korra juures. Iga registreeritud usuühing wõi kirik ei omanda juriidilise isiku õigusi. Juriidilise isiku õigused omab registreeritud ususelts wõi kirik ainult siis, kui tal teatud arv liikmeid on. Käesolewas seaduseelnõus on see liigete arv kindlaks määratud 1.000 peale. Ei ole teatud ususeltsil wõi kirikul mitte niipalju

liikmeid, siis pole tal ka juriidilise isiku õigusi. Ta wõib küll korraldada koosolekuid ja täiesti tegutseda oma usuülesannete teostamisel, kuid ei wõi mitte omandada liikumata warandust. On tal aga üle 1.000 inimese liikmeid, siis omab ta täielised juriidilise isiku õigused. Samuti on selles seaduseelnõus ette nähtud, et üksikud kogudused omandawad juriidilise isiku õigused, see tähendab wõiwad liikumata warandusi omandada ainult siis, kui usuline keskwalitsus sellega nõus on.

Samuti käiwad ka kogudused oma waranduse walitsemises kiriku keskwalitsuse walwe alla. Nende üldiste määruste kõrwal on ette nähtud määrused olemasolewate kirikute ja usuühingute registreerimise kohta, missugused määrused on ajutise tähtsusega. Seadus näeb ette, et olemasolewad kirikud registreeriwad endid kiriku ülemuste kaudu. Seaduse lõpul on peatükk matuspaikadest, mis otsekohe kiriku wõi usuühingu registreerimisega ühenduses ei ole. Seaduseelnõu näeb ette, et edaspidi kõik awalikud matuspaigad lähewad omawalitsuse asutuste hoolkonda: uued awalikud matuspaigad awatakse ja korraldatakse omawalitsuste poolt. Siiski jääb ka kirikutele ja usuühingutele õigus oma liikmete jaoks matuspaikasad awada. Küsimus, kas peawad need matuspaigad täiesti kinnised olema, kas wõib sinna ainult matta koguduseliikmeid, wõi peab lubama sinna ka wõõraid matta, ei ole üldises komisjonis ühist otsustamist leidnud. Komisjon esineb ses küsimuses 2 paralleel-ettepanekuga. Ühe ettepaneku järele on kogudustel õigus kinniseid matuspaikasad awada, ainult koguduseliigete jaoks. Teise ettepaneku järele on kogudusel õigus oma matuspaikasad awada, kuid sinna peaks lubatama ka mittekoguduse liikmeid matta. Arwatud on seadust maksma panna 1. maist 1923 aastal. Esialgul oli maksmahakkamise aeg lahtiseks jäetud, jättes seda Wabariigi Walitsuse määrata. Selleks andis põhjust asjaolu, et kiriku lahutamise seadus on ühenduses teiste seadustega, mis praegu ka Riigikogus arutusel on, nagu abieluseadusega, eriti perekonnaseisu seadusega. Kõik need seadused peawad ühel ajal maksma hakkama ja kuna mitte teada ei olnud, millal maksma hakkawad need teised seadused, siis ei saanud ka Wabariigi Walitsus kindlaks määrata aega, millal käesolewat seadust maksma panna. Komisjonis jõuti aga otsusele, et kõik need

seadused wõiks maksuma hakata 1-sest maist 1923 a. Arwati, et nowembrikuuks, wõi vähemalt nowembrikuu esimesel poolel wõetakse kõik need seadused lõplikult wastu, mille järele jääb 6 kuud korralduste tegemiseks, mis wõimaldaks neid tegelikult maksuma panna. Nendel motiividel on komisjoni poolt maksuma panemise ajaks arwatud 1-ne mai 1923 a. — Seaduseelnõu on wälja töötatud siseministeeriumis ja erikomisjonist on osa wõtma kutsutud ka suuremate kirikute esitajad. Üldine komisjon põhjalikka muuteid walitsuse eelnõusse ei toonud, ta ainult täiendas eelnõu registreerimise korra suurema täpiseusega, et ära hoida wõimalikka etteheiteid ja kaebtusi siseministri tegewusele kirikute registreerimisel. Muudatused, mida tehti, kannawad enam-wähem tehnilist laadi. Suurema tähtsusega lahkuminekuid on ainult 2 paralleel-ettepanekut, milledest üks käib matuspaikade kohta, ja teine juriidilise isiku õigustega kirikute ja usuühingute waranduse omandusõiguse kohta. Uus paralleel-ettepanek näeb ette, et kirikud ja usuühingud wõiwad omandada warandust ja awada majanduslisi ettevõtteid ainult oma sihtide teostamiseks.

Üldise komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

H. Pöhl (kristl.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Põhiseaduse järele on Eestis usu- ja südametunnistuse wabadus maksew. Ettepanud seaduse kawa § 1-ses tähendatakse ka sedasama. Kui meie aga nimetatud seadust lähemalt tähele paneme, siis näeme, et see usuwabadust wäga piirab. Ma pean ütleva, et selle seaduse järele usuwabadus mõnes küsimuses isegi weel enam piiratud on, kui see Wene walitsuse ajal oli. Ma luban enesele mõne tähenduse selles suhtes teha. § 11-as öeldakse, et kirikud ja usuühingud omandawad juriidilise isiku õigused, kui nende täisealiste liikmete arw ulatab tuhandeni, kus juures need liikmed peawad kõik Eesti riigi piirides elama. Need usuühingud, millel vähem liikmeid, peawad selle seaduse järele likwideeruma. Edasi näeme, et kawatsetawas seaduses kogudus tehakse täiesti ärarippuwaks keskwalitsusest. Kogudus ei wõi ilma keskwalitsuse loata oma warandusest midagi müüa ega wälja rentida, ühesõnaga, kogudus on täiesti ärarippuw keskwalitsusest. Meie näeme ka weel, et

ilma keskwalitsuse loata, nõusolekuta, ei wõi ükski uus kogudus ellu tõusta, kui seda ka mitutuhat liiget nõuawad. See käib olewate kirikute ja usuühenduste kohta, mis praegu on registreeritud. Weel näeme, et kui kogudus selle seaduse järele juriidilise isiku õigused kaotab, läheb koguduse warandus wastawale usuühingule. Näeme, et kiriku wõi usuühingu kõrgem wõim, keskwalitsus, peab asuma Eesti wabariigi piirides. See on ju arusaadaw, aga kui nõutakse, et ka üksiku koguduse juhataste liikmed ja waimulikud peawad tingimata Eesti wabariigi kodanikud olema, siis leian mina, et seda siiski nii tungiwalt ei ole tarwis nõuda. Meie teame, et kogudus ei ole poliitiline ühing ja et usk on wäga tähtis tegur just rahwuswahelises ühenduses. Wiimasel ajal on ka Lääne-Euroopas ja Ameerikas sel alal rohkesti tööd tehtud, iseäranis meie naabrimaades, põhjamaades. Kõik koguduseliikmed, olgu nad wäljamaalased wõi oma riigi kodanikud, peawad üheõiguslised olema. Ma pean ütleva, et see ka praegu osalt nii on. Ma wõiks seda näitustega tõendada: Siin Tallinnas asub Soome-Rootsi kogudus, üks wanematest kogudustest Eestis. Selle koguduse liikmed on suuremalt osalt küll Eesti kodanikud, kuid seal on ka neid, kes Soome wõi Rootsi kodanikud. Kirikunõukogus istuwad kõrwuti niihästi Soome, Rootsi kui ka Eesti kodanikud ühesuguste õigustega ja ajawad asju ja kõik on senniajani hästi läinud. Kui käesolew seaduseelnõu wastu wõetakse, siis peaksime meie nõukogust kõik need liikmed eemaldama, kes Eesti kodakondsusse ei kuulu. Niisugune teguwõim oleks aga kahjulik, mitte ainult sellele üksikule kogudusele, waid ka sellele suurele mõttele, et kirik peab see olema, mis rahwaid ühendab, mitte aga ei lahuta. Ka waimulikkuude suhtes peaks suurem wabadus olema. Meil peab wõimalik olema eriteadlasi kui ka ülikooli õpejõude wäljamaalt kutsuda, kui neid meil omal ei leidu. Niisama peab ka wabadus olema kogudustel, kui nendele see tarwilik ja wõimalik on, wäljaspoolt omale jutlustajaid ja juhatajaid kutsuda. Meie teame, et praegu on Eestis mõned uued koguduste rühmad, nagu metodistid ja ewangeeliumi-kristlased, praegu weel wäikearwulised, ja kui nendel nüüd, näituseks, Ameerikast jutlustaja siin on, siis ei ole see ka õige ja usuwabaduse kohane, kui meie neid sunnime wäljaspoolt tulnud jutlustajad ära saatma. Just nimetatud

põhjustel ei wõi ettepannud seadust esitatud kujul wastu wõtta ja mina loodan, et need parandused, mis siin II lugemisel ette pannakse, Riigikogu poolt wastuwõtmist leiawad, nii et käesolew seadus usuwabaduse nõhimõttele wastaks.

W. Pezold (saks.): Die Ausstellungen, die der Abgeordnete Pöhl an diesem Gesetz gemacht hat, sind zum Teil dieselben, die auch ich machen wollte, nur wollte ich die Angelegenheit von einem anderem Gesichtspunkt beleuchten. Mir scheint, dass das vorliegende Gesetz nicht genügend vollgerichtet ist und an ziemlich bedeutenden juristischen Defekten leidet. Es ist nicht konsequent, weil die Idee, welche wie ich glaube, zur Voraussetzung des Gesetzes genommen worden ist, nämlich die Idee der Trennung der Kirche vom Staat, nicht genügend folgerichtig durchgeführt ist. Wenn wir diese Voraussetzung zur Grundlage unserer Untersuchung nehmen, so müssen wir sagen, dass es vom Standpunkt des Staates ganz gleichgültig sein müsste, ob er es mit „Kirche“ „Glaubensgemeinschaft“ oder „Gemeinde“ zu tun hat und dass er dieselben alle gleich zu behandeln hätte. In den ersten Paragraphen des Gesetzes, welche das Verhältnis der Kirche zum Staat regulieren wollen, ist dieses Verhältnis nicht genügend gekennzeichnet: ich vermisste hier einen Hinweis darauf, dass die Kirche ihre eignen Angelegenheiten selbstständig und autonom, ohne Bevormundung des Staates zu regeln hat. In diesen Paragraphen sind die Ausdrücke „Kirche“, „Glaubensgemeinschaft“ und später „Gemeinde“ gebraucht. Es ist aber nicht genügend definiert, was unter diesen Ausdrücken gemeint ist und welche Unterschiede hier zu gelten haben. Ein sehr bedeutender Teil des Gesetzes behandelt das Registrationsverfahren. Ich sehe nicht ein, welchen Unterschied der Staat, wenn die Trennung von der Kirche statthaben soll, zwischen der Kirche und anderen Vereinen machen soll. Warum die Kirche in dem Innenministerium registriert werden soll und nicht, wie andere Vereine, in dem Gericht. Auch hier erblicke ich eine Inkonsequenz, welche aber von Bedeutung ist, weil z. B. in Gericht eine Vertretung möglich ist, nicht aber im Ministerium. In dem § 3 ist gesagt, dass die bestehenden Kirchen und Glaubensgemeinschaften ihr Statut durch ihre ge-

setzliche Zentralverwaltung einzureichen haben. Es ist aber unausgesprochen geblieben, wer diese Zentralverwaltungen sind und wer das Statut auszuarbeiten hat. Diese Frage ist juristisch gar nicht so einfach. Ich muss sie daran erinnern, dass das Konsistorium, das ich als Tatsache anerkenne, juristisch auf sehr schwankenden Füßen steht, das Konsistorium ist, wie sie wissen vom Kirchentag gewählt, der ebenfalls keine juristische Grundlage hat. Für den Juristen ist die Tatsache hier zu wenig, es fehlt die gesetzliche Grundlage. Darum ist es durchaus wichtig, wer hier als Zentralverwaltung zu gelten hat, das heisst, das Recht hat, solch ein Statut auszuarbeiten und vorzustellen. Wer soll dies zum B. für die Römisch-Katholische Kirche in Estland oder in Eesti tun. Hier ist eine Lücke im Gesetz geblieben. § 6 sagt: „Ühe kuu aja jooksul peale registreerimispalwe kättesaamist peab siseministeerium kiriku wõi usuühingu registrisse sisse kandma ehk registreerimispalwe tagasi lükkamise korral sellest palwe esitajatele teatama.“ Hier ist nicht gesagt, was zu geschehen hat, wenn das Ministerium das Gesuch im Laufe eines Monats nicht entscheidet. Dieser Fall ist gar nicht vorgesehen. Im Vereinsgesetz ist für diesen Fall die Bestimmung vorhanden, dass der betreffende Verein dann berechtigt sein soll sich als registriert zu betrachten, soll dasselbe auch hier gelten? Der Abgeordnete Pöhl wies schon auf den § 6 hin, welcher eine Zahl von 1000 Personen für die Registrierung einer Gemeinschaft mit den Rechten einer juristischen Person verlangt. Auch mir will es nicht einleuchten, warum hier diese Zahl genommen worden ist, aber an sich ist mir eben die Ziffer gleichgültig, wohl meine ich aber, dass hier eine Ergänzung kommen müsste, des Inhalts, wie festzustellen ist, oder nachzuweisen ob diese tausend Personen vorhanden sind. Auch die Zahl ist hier eine Inkonsequenz, denn vom Standpunkte des Staates müsste es ganz gleichgültig sein, ob es eine grosse, kleine oder ganz kleine Gemeinde ist, die sich registrieren lässt. In den Motiven des Gesetzes ist ausgedrückt, dass dieses Gesetz zum Teil auch dem Sektenwesen entgegenarbeiten will. Allein, wenn Staat und Kirche getrennt sind, dann muss der Staat es folgerichtig der Kirche selbst überlassen sich gegen Sek-

tenbildung zu schützen. Weiter. Es ist nicht zu vermuten, dass die Kirche sich häufig andere Gebäude, als solche, die kirchlichen Zwecken dienen, anschaffen wird. Ich — sehe aber nicht ein, warum diese Möglichkeit der Kirche in Gegensatz zu anderen Vereinen genommen werden soll und warum die Kirche weniger Rechte haben soll, als andere juristische Personen. Weiter sehe ich einen Widerspruch zu der kirchlichen Autonomie, wie sie in Staaten, wo die Trennung von Kirche und Staat durchgeführt ist, Platz haben soll, in dem § 13. Derselbe verlangt, dass eine Gemeinde nur dann registriert werden soll, wenn die Zentralverwaltung dazu ihre Erlaubnis erteilt hat. Es liegt ebenfalls kein Grund vor, die Aufsicht über das Kirchenvermögen der Gemeinden dem Staate oder der Zentralverwaltung zu zuweisen, das Gesetz verlangt aber zum Verkauf oder auch nur Verpfandung des Vermögens einer Gemeinde widerum die Erlaubnis der Zentralverwaltung. Die Bestimmung, dass die Geistlichen Estnische Untertanen sein müssen, trifft die verschiedenen Gemeinden recht empfindlich, vielleicht am wenigsten noch die Evangelischlutherische. Juristisch unvollkommen ist auch der § 19, welcher von der Likvidationsordnung spricht. Hier ist überhaupt nicht gesagt, wie die Gemeinden zu likvidieren haben. In diesem Zusammenhange ist die Bestimmung des § 11 von Wichtigkeit, welche besagt, dass Kirchen oder Gemeinden, welche nicht registriert worden sind, ihre Tätigkeit abschliessen müssen. Meine Herren, diese Ausdruckweise, welche aus dem Vereinsgesetz entnommen ist, hat schon zu den allergrössten Missverständnissen Anlass gegeben und ich muss feststellen, dass der Herr Innenminister, der Justizminister und das Gericht alle verschiedener Ansicht über den Sinn dieser Bestimmung sind. Es bleibt unklar, ob der Verein oder die Gemeinde selbst etwas zu ihrer Likwidation tun muss oder darf oder ob dieser Ausdruck bedeuten soll, dass die Tätigkeit des Vereins ohne Weiteres als geschlossen betrachtet wird. Der § 19 spricht aber von einer likvidationsversammlung und es ist fraglich, ob solch eine Versammlung überhaupt noch stattfinden kann. Zum Schluss möchte ich bemerken, dass, wenn ich richtig berichtet bin, nicht beabsichtigt ist durch das gegenwärtige Gesetz, die das gesamm-

te Kirchengesetz abzuschaffen, die Bestimmungen über die innere Ordnung der Kirche sollen viel mehr zum Teil in Kraft bleiben. Wenn das Gesetz so gemeint ist, so muss ich sagen, dass der letzte Paragraph dem direkt widerspricht, indem hier das ganze Kirchengesetz abgeschafft wird und nur die Überschrift des vorliegenden Entwurfs lässt, die erwähnte Absicht erkennen. Als ein Manko muss ich es auch bezeichnen, dass die Motive der Kommission nicht mehr als zwei Zeilen einnehmen. Wenn ich noch darauf hinweise, dass wir also nicht die Möglichkeit gehabt haben, uns mit den Motiven der Kommission bekannt zu machen, welche wesentliche Veränderungen an dem ursprünglichen Entwurf der Regierung vorgenommen hat, so scheint mir der Antrag durchaus berechtigt zu sein dieses vielfach mangelhafte Gesetz an die Kommission zur Neubearbeitung zurück zu verweisen.

A. Sorokin (wen.): Господа народные депутаты! Всецело присоединяюсь к высказанному депутатом Пецольдом юридическим соображениям, я поддерживаю его предложение о передаче законопроекта в комиссию и со своей стороны в качестве представителя русского национального меньшинства имею присоединить нижеследующие к тому основания.

Законопроект для нас неприемлем прежде всего потому, что он узаконяет и фиксирует то противоестественное положение вещей, которое постепенно нарастая создалось в жизни православных русских приходов, привело к смятению во всем укладе церковной жизни, осело тяжкой горечью в сердцах эстонских граждан русской национальности и закончилось вмешательством полицейской власти, арестовавшей все производство русского духовного совета и едва не арестовавшей его членов. А произошло это по следующей причине. После великого краха бывшей российской государственности, включавшей в себе худую или хорошую, но все же последовательную организацию церкви, после возникновения эстонской республики, в последней оказались лишь ничем не спаянные, в корне противоречащие новому укладу жизни осколки былого здания церкви. Чтобы выйти из положения, чтобы временно наладить видимость порядка, были законом временного правительства республики ретципированы в качестве закона постановления всероссийского церковного собора

1917—1918 г. г. Так образовалась центральная власть эстонской православной церкви — епархиальный — или епископатский, как он себя называл — совет. Вначале этот совет повидимому отдавал себе отчет в том, что поскольку в среде эстонской паствы полезны и необходимы известные нововведения и приспособления к ее национальным особенностям, постольку в русской среде преобладает естественный консерватизм по отношению к тому православию и церковности, которая развились и создались вместе с жизнью русского народа. В виду этого на конгрессе эстонской православной церкви в 1920 году было достигнуто соглашение, согласно которому русские приходы получили автономное управление под главенством своего духовного совета и всеми приходами был единогласно избран епископ. Епископатский совет тогда же был переименован в синод эстонской церкви. Жизнь церкви как будто бы наладилась и шла, хоть и не без трений, в течение двух лет. Но вот летом нынешнего года созванный вновь и, я подозреваю теперь, именно в связи с выработкой настоящего законопроекта новый конгресс эстонской церкви вопреки протесту русских приходов большинством голосов постановил: русский духовный совет упразднить и представить светской власти устав церкви, в коем права русских приходов отсутствуют. Русские приходы не подчинились. Тогда пришла полиция и арестовала производство духовного совета. Кажется вопрос о духовном совете еще не решен. Но мы решили ждать, ждать во всяком случае того, что придет законодательная власть и разсудит наше дело и предоставит нам в соответствии с основными законами республики право самоопределиться в этой бесспорно национально-культурной области, в сфере наших религиозных потребностей. (A. Weiler (tšer.): А что говорит Христос?) Христос говорил: воздайте Божие Богу и кесарево кесарю. И так и полагали русские приходы в данном вопросе, считая, что государство, отделившее себя от церкви, должно предоставить национальным приходам право самостоятельно ведать своими чисто религиозными вопросами.

Но что же мы видим на деле? Согласно § 3 законопроекта: „Olewate kirikute ja usuühingute põhikirjad esitawad siseministeeriumile registreerimiseks nende sennised seaduslikud keskwalitsused wõi juhatused“.

Господа, ведь смысл этого параграфа сводится к тому, что подать к регистрации

устав православной церкви может только существующий синод, тот самый синод, с которым у русских приходов создан длительный конфликт, что никаких прав даже сделать министерству какия-либо заявления русские приходы не имеют, что они должны всецело подчиниться всему решительно, что заблагоразсудит внести в устав этот синод, что даже само министерство не в праве внести в этом направлении какия-бы то ни было коррективы, так как отказать в регистрации устава оно может только по особо указанным в законе причинам. То есть, мы должны констатировать, господа, что когда ныне впервые возник вопрос о практическом осуществлении в самой минимальной доле предусмотренной бланковой 21 статьей основных законов прав на национальное самоопределение в культурной области, то таковых прав не только не оказывается налицо, но наоборот, закон устанавливает в сфере религиозного культа принудительное подчинение меньшинства большинству, отказывая этому меньшинству даже в праве самостоятельно зарегистрировать религиозную общину. Мне кажется, что останавливаться здесь на всех подробностях вопроса не представлялось бы целесообразным. Это подлежало бы обсуждению комиссии, а потому я всецело поддерживаю предложение г-на Пецольда.

O. Amberg (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! Eelkõneleja on juba tähendanud neid kitsendusi, mis selle seaduse juures ette nähtud, esiteks registreerimise asjus. Ma ei taha selle juures mitte pikemalt peatada, tähendan ainult peatakiustusi, mis selle seadusega koguduse elus ette tuleb, ja see peatakiustus on sisemine korraldus koguduse elus. Meie teame, et ajutise walitsuse seaduses oli ette nähtud, et kiriku täiskogudused wõiwad oma warandusega teha, mis nad tahawad, aga siin peab luba olema selleks keskwalitsuse poolt. Tähendab, tahetakse jälle luua paawsti ja pappide wõimu riigis. Seda igatahes koguduses sel möödul lubada ei wõi, nagu selles seaduses ette nähtud. Imestada tuleb kõige rohkem selle üle, et see seadus on wälja töötatud siseministeeriumi ja konsistooriumi poolt, ning et seal nii kaugele on lastud minna, et wabadust takistatakse. Seda asjaolu arwesse wõttes panen mina ette kristliku rahwaerakonna Riigikogu rühma nimel seda seadust tagasi lükata.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Paľwadre: Suure rahulduse tundega konstateerin üht momenti, mis kõikide kõne juures awalikuks tulnud. Kõik eelkõnelejad, Riigikogu liikmed Sorokin, Pezold ja Amberg, kõik waidlewad ja protesteeriwad oma kiriku waimulikkude ja ülemuse wastu, ei usalda neid. Wäga kahju, et praegu kristliku rahwaerakonna Riigikogu rühma esitajad waimulikkudest omal kohal ei ole, nemad oleks oma erakonna liigetega selle üle waielnud, kas see kahtlustamine õige on, wõi mitte. Nagu näha, on kirikuwastane wool ka kiriklaste enestegi keskel maad wõtnud. (Näer.) Mulle paistab, et kõige põhjalikumalt ja laialisemalt küsimuse juures on peatanud rkl. Pezold, mispärast mina ka tema üksikute seletuste juures peatan. Kõige pealt kategooriliselt lükkan tagasi etteheite, nagu oleks see seadus juriidiliselt sarnane, mida milgil tingimisel wastu wõtta ei tohiks, nagu oleks seaduses mõtete wassimised jne. Need süüdistused on täitsa ülekohtused. Wähemalt see, mida härra Pezold ette tõi, seda wäidet sugugi ei põhjenda. Riigikogu liige härra Pezold leiab, näituseks, juriidiliselt puuduliku olewat § 2, et ei ole kindlasti ära määratud, mis on kirik ja mis on usuühing. Üldise komisjoni arwamine on, et meil ei ole tarwis sugugi nõndanimetatud kanoonõigust looma hakata, meie ei hakka ära määrada, mis on kirik, sest kiriku äramääramine on wastawa usu katekismuse asi. Apostlik usk määrab seda ommoodi, adventist jälle oma moodi ja kuidas wõime meie siin nüüd kiriku definitsiooni wastu wõtta, mis kõikidele uskudele wastuwõetaw oleks. See ei käi sugugi Riigikogu ülesannetesse, ja üldine komisjon jätab kiriku äramääramise täiesti iga üksiku kiriku oma hooleks. Seaduses on öeldud: kirikuks wõi usuühinguks loetakse ühe ja sama usutunnistuse poolehoidjate ühing, kelle otstarbe on oma liikmete usuliste, kõlbliste, heategeliste ja kaswatusliste tarwiduste täitmine. Siin on ära tähendatud ainult kiriku, kui teatawa ühingu, wälised tundemärgid, mis tarwilikud, et temale registreeritud ühingu õigusi anda. Ei ole rohkem tarwis ütelda, kui siin üteldud on. Rkl. Pezold seletab, et ka põhikirja mõiste ei ole selge, ei ole mitte teada, mis see peaks olema jne. (W. Pezold (saks.): Kes teeb põhikirja?) Põhikirja esitawad kiriku wõi ühingu asutajad. Kes asutajad on, see on

ära tähendatud ja seda täiendawad üldised määrused. Nii ei ole mingisugust takistust põhikirja esitamiseks. Missugune see põhikiri ise peab olema, missuguseid nõudeid peab ta täitma, see on seaduses samuti ära öeldud. Nii ei tõuse mingisuguseid juriidilisi takistusi põhikirja mõiste seletuse juures. Järgmisena tõi rkl. Pezold ette § 6, nimelt, et seal pole mitte öeldud, kui siseminister kuu aja jooksul kirikut wõi usuühingut ei registreeri, mis siis peab sündima. Sarnaseid määrusi leiata igalpool. Kui teatawale asutusele on kohustaw seaduse järele mingisugune tegewus teatawa aja jooksul ja kui ta seda mitte ei tee, siis wõib ta peale kaebada oma kohuste mittetäitmise pärast. Siseminister selles asjas allub Riigikohtule ja Riigikohus teostab kontrolli. Nii ei ole ka siin mingisugust selgusetust, mingisugust wassingut olemas. Aga kui mingisugune kaelakohtuline sanktsioon eriti selle seaduse juures siseministri tegewuse kohta soowitaw on, siis teisel lugemisel esinege sarnase ettepanekuga. Wõib ju ette panna, et kui siseminister kuu aja jooksul kirikut ei registreeri, siis teda karistatakse, kas wangimaja wõi arestiga nii ja nii kaua. Aga harilikult sarnastes seadustes sarnaseid määrusi ei leita. Et usuühingute ja kirikute registreerimine on jäetud siseministeeriumi wõimkonda, aga mitte kohtu wõimkonda, siis ei ole see iseenesest mingisugune juriidiline arusaamatus. See on otstarbekohasuse küsimus, kas tuleb ühingute ja kirikute registreerimine jätta kohtu wõi siseministeeriumi wõimkonda. On arwatud paremaks seda registreerimist siseministeeriumi hoolde anda. Rahukogu registreerib seltse ainult wormaalselt, wäliselt põhikirju waadates, kuna usuühingud siiski nõuawad suuremat walwet oma järele. (Hüüe: Mispärast?) Kiriku iseloom ja kiriku traditsioonid, tema ülesanded on hoopis teistsugused, kui teistel seltsidel. Siin räägiti, et ei tohi isegi nõuda, et kiriku waimulikud oleksid Eesti kodakondsuses. Räägiti, et kirik ja usk on üleilmlik jõud, mis mitte ei piirdu mingisuguste kodakondsuse raamidega jne. Tähendab, siin on suure erijõuga tegemist, mis suuremat mõju awaldab riigis, kui mingisugune teine eriselts ja eriühing. Tema ülesande ja tegewuse piirkond on hoopis teised. Kuid see jõud wõib ka seltskonnale hädaohtlikuks saada. Sellepärast ei ole mitte ülearune, kui tema

tegewuse alustamine ja tema tegewus allub mingisugusele kontrollile. Kuid mina tähendan veel, et sarnane registreerimise kord omawoli siseministrile ei wõimalda, sest et tema tegewus täiesti allub järelwalwe mõttes Riigikohtule. Administratiiv wõim käsitab küsimust kohtu kontrolli all.

Kõik kõnelejad on peatanud küsimuse juures: mispärast juriidilise isiku õigusi antakse ususeltsidele ainult sel korral, kui nende arw ulatab tuhandeni; samuti, mispärast kogudused omale juriidilise isiku õigusi peawad nõutama kiriku ülemuse nõusolekul. Need on praktilised küsimused, mis ei nõua mingisugust juriidilist seletust. On selge, et wõib küsimust nii lahendada, et iga kolm isikut wõiwad koguduse asutada wõi kiriku ehitada ja kolme peale kokku hakkawad omale warandust muretsema ja juriidilise isikuna seda walitsema. Kuid wõib wõimalik olla ka teistsugune seisukoht, et siiski suuremad õigused kirikule antakse ainult sel korral, kui tal teatud arw liikmeid on. Need on praktilised küsimused ja neid wõib otsustada teisel lugemisel. Esimesel lugemisel ei anna nemad mitte põhjust eelnõu komisjoni tagasi anda.

Rkl. Sorokin waidleb peasjalikult sarnaste määruste wastu, wälja minnes praegu walitsemise wahekorraldust Eesti ja Wene koguduste wahel. Kiriku esitajaid üldises komisjonis ei olnud ja nende seisukohta ma isiklikult ei ole kuulnud. Selle seaduse wäljatöötamise juures on nemad aga kaasa töötanud. Kuid iseennest need rkl. Sorokin'i wäited ei ole makswad mitte Riigikogule. Kui Wene kogudused leiawad, et nendel praegu kiriklikku wõimu ei ole, et see kiriklik wõim, mis end maksma tahab panna, seaduslik ei ole, siis on neil harilikud abinõud selle wõimu wastu wõitlemiseks ja nõudmiseks, et saaks moodustatud seaduslik wõim. Riigikogu ei saa aga arwesse wõtta asjaolu, et neil praegu protsess alles käimas on. Küsimust tuleb wõtta teoreetiliselt, kas kogudused peawad täiesti lahus olema kirikust, wõi peawad kogudused kirikuga teataw wahekorras olema, nii et kiriku kõrgem walitsus wõib neile juhtnõõrisid anda.

Mina isiklikult leian, et praeguses seaduseelnõus on läbi wiidud sarnane korraldus, mis iga poliitilise partei korraldus on. Iga partei keskkomiteel on õigus osakondi awada ja iga osakonna waranduse peale ja nende likwideerimise puhul läheb

warandus keskkomiteele. Ka kiriku wõi usuühingu juures, mis ülemaaline on, on sarnane olukord wõimalik, kuid ainult ühel tingimisel, nimelt kui kirik ja kogudused tõepoolest Kristuse waimus on. Aga kui nemad hakkawad oma wahel kiskuma, kui kogudused süüdistawad kiriku ülemust ja kiriku ülemus süüdistab kogudust, siis, mu härrad, ei ole meil kirikuga üldse tegemist, waid mingisuguste riidewate gruppidega, kellel kristlikkusega midagi ühist ei ole. Siis ei saa ka sarnast wastastikuse usalduse peale rajatud korda tarwitada.

Käesolewas seaduses on ette nähtud, et kirik ise määrab ära oma põhikirja, määrab ära walitsemise korra ja wahekorra koguduse ja kiriku wahel. Riik omalt poolt ei taha sugugi asjasse segada. (A. Sorokin (wen.): Aga Teie kirjutate ju ette!) Härra Sorokin, Teie wäga eksite, kui Teie ütlete, et riik segab ennast kiriku asjadesse. Kui Teie tahate ütelda, et iga korraldus seaduse poolt oleks segamine kiriku asjadesse, siis ei tohiks üldse kirikule ette kirjutada, et tema ennast ka kohtus registreeriks. Sarnast olukorda riigis olla ei wõi ja sarnased ettekirjutused kirikule on täiesti loomulikud ja ei ole mitte wahelesegamised kiriku wahekordadesse. Waid riigi huwid on selles, et tema kodanikud korraldustes ühendustes elaks.

Wäga kahju, et nimelt selle seaduse arutamise juures tuleb ilmsiks, kuiwõrd usklikud wõi kiriklased kardawad omawalitsuse sisseseadmist kirikus. Iga kirik ikkagi peab alluma oma üldisele walitsusele. Kiriklased aga ütlewad: „Kui teie korraldate, et meil peab oma keskwalitsus olema, siis, Jumal hoidku, see on wägiwald, see on kiriku asjadesse segamine, seda ei tohi mitte olla; ütelge oma seaduses, et ükski kogudus, ükski usklik inimene ei pea kiriku walitsust kuulama.“ No meie ei saa seda mitte teha, kirik wõi usuühing asutatakse wabal kokkuleppel. Kodanikkude kirik wõi usuühing määrab ise ära oma walitsemise korra, walib omale keskwalitsuse ja tuleb eeldada, et usklikud kõike oma poolt seatud korda austawad, samuti ka neid käskusid ja ettekirjutusi täidawad, mis nende poolt walitud ülemus annab. Igas ühingu ja igas kirikus peab teataw kord olema ja teataw kord ka maksma. Aga seda pidada riigi segamiseks kiriku asjadesse, see oleks absurd — sellega wälja tulla mitte ei wõi.

Härra Pezold kandis weel ette sarnase segase asjana, mis tingimata nõuaks eelnõu erikomisjoni kätte andmist § 19, mis ette näeb kirikute waranduste likvideerimise korda. Kes nüüd tähepanelikult selle paragrahwi läbi loeb, see peab ütleva, et siin mingisugust segadust ei ole. Selle paragrahwi vastu võib waielda ainult praktilisest seisukohast, kas temas leiduwad juhtkirjad ja juhtnõõrid on õiged, need on aga sisulised parandused ja neid võib teha II lugemisel. Mulle näib, et neid seisukohti, nagu oleks see seadus juriidiliselt halvasti wälja töötatud, et tema võib wälja kutsuda segadusi elus, arwesse wõtta ei tule. Nad ei ole põhjendatud. Mina ka isiklikult, võib olla, ei wõta iga määrust, iga paragrahwi, mis selles seaduses leidub, oma isikliku eestkostmise alla, kuid komisjoni aruandjana pean tähendama, et juriidilisest küljest on see seadus niisugune, et teda esimesel lugemisel vastu wõtta võib, ja sisulisi lahkuminekuid võib II lugemisel arutada. Need sisulised muudatused aga, mis suuremaid parandusi wälja kutsuwad, võib ka komisjoni tagasi anda. Praegu aga üldise komisjoni nimel toetan ma ettepanekut seadust I lugemisel vastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: Sõna on wäljaspool järjekorda härra siseministril.

Siseminister K. Einbund: Austatud rahwaesitajad! Käesolewa eelnõu puhul on üles kerkinud mõned kõrwalküsimused eelnõule wastuwaidlejate poolt, mis ühendusesse on seatud siseministeeriumi tegewusega, sellepärast wast lubatakse minule neis küsimustes ka seisukohta wõtta. Nimelt, rahwasaadik Sorokin'i poolt toodi ette asjaolud, et meil kiriku ja usuwabanduse asjus on niikaugele jõutud, et peaaegu Wene kihelkondade nõukogu liikmed olewat politsei poolt arreteeritud, ja siis olewat seal läbiotsimine korraldatud jne. Kui lubate, ma peataksin lühidalt nende asjaolude juures.

Kõige esmalt oletaksin, et arreteerimist ei olnud. Isegi läbiotsimist ei tehtud. Kantseleist anti materjaal ilma selleta wälja. Nagu teada, töötab meil praegu apostlik õigeusu kirik ajutise walitsuse poolt wäljaantud seaduse põhjal. Wiimase seadusega on makswaks tunnistatud 17. ja 18. aasta Moskwa kiriku täiskogu, nõndanimetatud sobori seadu-

sed. Selles seaduses on ette nähtud muuseas need asutused, mis moodustawad apostliku õigeusu kiriku. Neid selle seaduse põhjal waadeldes ei leia ma mitte, et selles kirikus wõiks täieõigusliku asutuse esineda rahwusline, wõi praegusel korral Wene kihelkondade nõukogu, millel oma teataw autonoomia oleks ja mis otsekohe alluks ülempiiskopile jne. Küll kõneldakse selles seaduses kihelkondade liitudest, mis on ellu kutsutud peaaegu puhtmajanduslikkude küsimuste arutamiseks ja otsustamiseks ning täidesaatmiseks, mis nii umbkaudu wastaks muudes korraldustes sihtühisustele. Praegusel korral esineb meil kirik oma sisemise korra poolest eraseltsina. See on meil põhiseaduse järele nii ja on ka tegelikult kiriku poliitikas läbi wiidud. Kuid arwesse wõttes, et makswate positiiwseaduste põhjal, sennikaua, kui kirik riigist ei ole lõpulikult lahutatud, tema asutused peawad täitma awalik-õiguslikka funktsioone, nagu perekonna-seisu aktide toimetamine, abieluasjade kohus jne., ei wõi seda kuidagi tunnistada, et niisugune asutus wäljaspool järelwalwet riigis töötaks. Ja kui meie oletame, et ta töötaks täiesti eraseltsina, ka niisugusel korral alluks ta järelwalwele, nagu mõni teine eraselts, sest ühelgi juriidilisel isikul ei ole wõimalust töötada ilma administratiivse järelwalweta, seda rohkem aga kirik, mille asutused, nagu ma praegu tähendasin, täidawad awalik-õiguslikka funktsioone, ei wõi ilma sellekohase järelwalweta olla, weel rohkem, ma tahaksin öelda, need asutused, mis ajutiselt awalik-õiguslikud, peawad oma konstruktsioonis olema seaduspärased asutused, wastasel korral ei wõi neile usaldada awalik-õiguslikkude funktsioonide täitmist. Ja nüüd arwesse wõttes seda, ei olnud minul teist teed, kui määrata Wene kihelkondade nõukogu tegewus seisma panemisele, kunni asja selgitamiseni ja nüüd 3. nowembril, ütlen seda juba ette, on määrus alla kirjutatud... (W a h e l h ü ü e: 3. oktoobril!) 3. oktoobril on minu poolt määrus alla kirjutatud, et Wene kihelkonna-nõukogu tegewus seisma panna, kui asutuse tegewus, kes mitte seaduslisel alusel ei tööta.

Edasi ma sain Riigikogu liikme Sorokin'i seletusest nii aru, et kirikus eneses olewat sisemised tülid, mina nendesse ei hakka tungima, sest meie kiriku poliitika on praegu niisugune, et sisemistesse asjadesse meie tungida ei taha. Aga

siiski siin on ette toodud asjaolusid, mis tõeloludele ei wasta ja mis ühenduses on nende asutustega, keda meie loeme awalik-õiguslikkude funktsioonide täitjateks. Kui nende asutuste kohta wõõriti teatatakse, siis pean enese kohuseks neid ka õiendada. Kui mina rahwasaadik härra Sorokin'ist õieti aru sain, siis paistsid tema kõnest niisugused oletused wälja, nagu ei oleks meie apostliku usu ülempiiskopi ja sinodi instituut mitte seaduspärane.

Nagu tähendatud, on see asutus praegu awalik-õiguslik asutus, millega siseministeeriumil ja igal teisel riigiasutusel tegemist on, siis pean mina tõe jaluleseadmiseks järgmist deklareerima.

Kui ma ei eksi — daatumid ei ole mul hästi meeles — siis 1920 a. on apostliku usu ülempiiskop kanoonilise õiguse wõi kirikuseaduse järele ülempiiskop, kui ta sinodi õnnistatud ja ülempiiskopi ametisse kinnitatud Moskwa patriarhi poolt. Kirikuseaduste järele on seega siis nendele asutustele täieline alus pandud. Neid asutusi on ka Wabariigi Walitsus tunnustanud nendega läbi käima hakates. Edasi on sama ka Riigikogu teinud sellega, et ta eelarwes igal aastal nendele asutustele awalik-õigusliste kohuste täitmise eest summad määrab. Kui eelarwe-seadusega see kirikuseaduste põhjal tekkinud kohaliku apostliku kiriku ülemwõim tunnustatud on, siis, minu arwates, ei ole siin mingisugust kahtlust sellejuures, et see asutus meil praegu ka juriidiliselt kindlasti töötamas on, kuigi meie ajutise walitsuse poolt maksmapandud korras need apostliku õiguse kiriku kõigekõrgemad asutused nimetatud ei ole. See on arusaadaw, sellepärast, et meil neid kõrgemaid asutusi sel korral weel ei olnud. Kui hiljem kirikuseaduste põhjal ja patriarhi õnnistusel need asutused loodi ja kui meil iseseiswa kiriku ülemwõim tekkis, siis on selle faktilise olukorra ka riigiwõim omalt poolt tunnustanud ja juba nende seadustega, milles tema need asutused, kui kiriku kõrgema wõimu ette toob.

Peale selle on weel teisi asjaolusid, millest ma siin kõnelema ei hakka, kui asjast, mis praegusel korral wististi huwitada ei wõiks.

Nüüd, minnes eelnõu enese juurde, julgen tähendada, et see eelnõu õieti rutuliku iseloomuga on. Ma näen tõesti, et

kristliku rahwaerakonna saadikud ja wähemusrahwuste rühma esitajad rutulikusest sugugi huwitatud ei näi olewat ja soowiwad talle oma kõnedes kaunis pikka iga komisjonides. Kuid pean tähendama, et see mitte nii ei wõiks olla. Meie oleme praegu kõik sellest huwitatud, et kirik riigist rutulikult ja lõpulikult lahutatud peaks saama. Sama seisukoha tunnustasid õigeaks ka kiriku esitajad komisjonis, milles see eelnõu arutamisel oli. Ja kui waadata neid segadusi, mis meil on tekkinud kirikute elus — juba need segadused, mis ma sunnitud olin õiendada ja mis rkl. härra Sorokin ette tõi, siis teisest küljest mõnesugused sekkedused, mis esile on tulnud ewangeliimi-luteri kirikus, kõik need — näituseks wõtame Tartu Peetri koguduse loo ja palju muid — need on kõik asjad, mis ei ole omawahelised, waid on awalik-õiguslised — kahjuks, sellepärast et meil wastawat eelnõu pole olnud; siis wõtame edasi meie ewangeliimi-luteriusu konsistooriumi ringkirjad.

Samuti wõtame ka apostliku kiriku. Mina, kui järelwalwe asutuse esitaja, pean ütleva, et mõlemas kirikus nii mõndagi asja ette tuleb, mis praeguste maksimate seadustega kokkukõlas ei ole ja mille hulka järelwalwe asutus oleks pidanud ennast segama ja neile instruksioone andma. Kuid poliitilisest küljest leidsime meie mitte otstarbekohaseks seda laiemas ulatuses teha ja katsusime seda teha nii wähe kui wõimalik ja niipalju kui tarwilik. Kõike seda arwesse wõttes tähendan, et kui neid asju rutuliselt ära ei korraldata, siis wõiwad need weel segasemaks minna. Kui kirikud tahawad ennast praegu registreeritud põhikirjade järele korraldama hakata, siis ei wõiks meie kuidagi wiisi sellele takistusi teha käesolewa eelnõu edasilükkamisega, waid peaksime katsuma wõimalikult ruttu ja kiires korras seda läbi wiia. Walitsuse soowiawaldus oleks, et eelnõule mitte pikka käiku ei antaks ja et meie kirikuid wõiks warsti seada samasugusele alusele kui registreeritud seltsid, et nende järele wõiks järelwalwet pidada nagu teiste eraseltside üle, kes töötawad oma põhikirjade alusel.

Tulles eelnõu juurde pean ma mõne lausega järgmist tähendama. Seaduseelnõu on kokku seatud kirikuesitajate eneste osawõtmisel. Wõin weel rohkem ütelda, et peale enam-wähem pikemate waidluste käesolew seadus kokkuleppe

alusel vastu wõeti, wälja arwatud mõned üksikud osad, mis puutuwad matuspaikadesse, milles kirikuesitajad nõus ei olnud mittekiriklasi matta lubama jne. Niisugused wäikesed lahkuminekid olid. Kui ma aga täna kuulsin siin rühmaliigete kõnesid, kes kirikule õieti lähedal peaksid seisma, siis jääwad minule pisut arusaamatuks lahkuminekid kodanliste kiriklaste ja reameeste kiriklaste wahel, seda rohkem, et see eelnõu kirikule, kui eraorganisatsioonile, kaugeltki mitte niisuguseid raskusi peale ei pane, nagu austatud eelkõnelejate poolt ette toodi. Kirikud on oma organiseerimises wabad. Nende dogmade arenemist keegi ei takista. See on kõik nende oma asi, tehku nad seda kuidas tahawad. Kuid teisest küljest ei wõinud meie selle seaduseelnõu wäljatõtamisel ja kokkuseadmisel üldises komisjonis ja ei wõi ka nüüd Riigikogus üksikuid asjaolusid ära unustada, mis kiriku kohta esile tulewad neile eriseaduse walmistamisel. Meie ei wõi unustada, et kõikide seltside wõim ja ulatus mitte ühesugune pole. Meie ei wõi kõike selte ühesuguse mõõdupuuga mõõta. Üldisest seltside hulgast erinewad üksikute seltside tüübid, selle järele, missuguses sihis nad asutatud ja kui tähtsaid ülesandeid nad täidawad, kui tähtsad nad poliitiliselt riigiwõimule on. Kui meie wõtame Prantsusmaa kiriku riigist lahutamise seaduseelnõu, siis näeme, et kõigi nende wabaduste juures, mis Prantsusmaal sellega on maksma pandud, ometi omad teatawad erinormid on ja need erinormid nähti ette ka sellekohases eriseaduses, lahku minnes üldistest ühingute ja liitude seadustest. See on minu arwates täiesti arusaadaw. Kui meie kirikust ja usuühingust kõneleme, siis peame ikka silmas pidama, et kirikust ehk usuühingust — ma olen siin päris awalik, wõtab osa minu arwamise järele 90% rahwast. Wõib olla edaspidi muutub see protsent, wõib olla langeb 50—60-ni, aga praegu on rahwa enamus usuühingutes. Kui meie tulewikus edasi jõuame, wõib ehk seda oletada, et see protsent langeb, aga siiski on selle asja juures huwitaw ja tähelepanemiswäärt, et usuühingute poolehoid ja üldse usutunde ärkamine ajajärkude kaupa käib. Aga igatahes saab kirikust osawõtjate arw rahwa enamus olema. Järjelikult kujutab kirik enesest jõudu, nagu ei ükski teine selts ega ühing, ja sellepärast on arusaadaw, et tema registreerimiseks kõrwalnorme tarwis on, mis

tema wõimupiire katsuksid ära määrata. Kirikuseaduse wastuwõtmisel ei wõi meie ka seda unustada, et kirik on alati olnud poliitiline organisatsioon, mõni kirik wähem, teine rohkem. Kirik põhjeb rahwa usulistel tunnetel, ja suurt osa rahwast enese alla koondades ja mõnesuguseid poliitilisi sihte taga ajades, ei wõi ta eriliselt normeerimata olla. Kui meie kodanikkude head käekäiku ja riiklikku rahu tahame alal hoida, siis minu arwates, teist teed ei ole, kui see, mis wäljendati käesolewas seaduseelnõus. Sagedane nähtus on, et kiriku organisatsiooniga ühinewad wäga mitmesugused teised liikumised ja püüdmised, näituseks rahvuslikud püüded. Kirik töötab kindlal rahvuslises alusel, hoolimata sellest, et tema oma iseloomu poolest rahvuswaheline on, ja sellest hoolimata tarwitatakse kiriku suurt wõimu rahvuslise poliitika alal ära ja ma wõin otsekohe rkl. härra Sorokin'ile ütelda, et minul on andmed olemas, et senniste Wene koguduste juhtiwamad tegelased on ennast mitte ainult rahvuslisse poliitikasse seganud, waid ka weel kaugemale läinud. Weel täna sain ma niisuguse kirja, mille aadressil on tähendatud: „Оберпрокурору Эстонской православной церкви господину Агапову.“ Rohkem ma kõnelema sellest siin ei hakka, aga ma ütlen, et pahatihti ühinewad kiriku tegevuse kõrwale wäga mitmesugused poliitilised asjad ja hakatakse seda kõwa jõudu — usuliikumist — teistel ülesannetel ja teistel sihtidel ära tarwitama. (A. Sorokin (wen.) hüüab midagi ägedalt wahelle.) Rkl. härra Sorokin, ma ei kõnele seda praegu mitte ainuüksi meie kirikute ja meie koguduste kohta, waid ma kõnelen suurelt osalt kiriku ajalugu arwesse wõttes ja ka seda, kuidas kirik tulewikus olema saab. Ma julgen oletada, et kirik on ajaloos ikka esinenud suure poliitilise jõuna ja sellepärast ükski riik, kui tema looks kirikute kui eraseltside seaduse, ei wõiks mitte unustada, et kui tema oma kodanikkude rahu tahab alal hoida, ta peab seaduseelnõusse niisuguseid normisid üles wõtma, mis normeeriks kiriku elu pisut teisiti kui kõikide teiste eraseltside oma. Sellepärast toetan neid mõnesuguseid kitsendawaid paragrahwe, kuid siinjuures pean tähendama, et üldises komisjonis mõned kitsendused on läbi läinud walitsuse eelnõu wastaselt ja sellepärast julgen wastawate parandustega esineda hiljemalt.

A. Sorokin (wen.): Господа. Лучшим подтверждением тому, насколько серьезно и тягостно положение православной русской церкви в Эстии, служит только что выслушанная речь уважаемого министра внутренних дел, которую я не могу назвать иначе, как попыткой оправдать результаты того распоряжения министра, которое произвело такое потрясающее впечатление на русское общество. Мы в свое время надеялись на мирный исход дела. Это случилось ведь недели три назад, но ни в парламенте, ни в прессе мы этого вопроса сознательно не поднимали. Но сам министр заговорил об этом, и сегодня слышу, что русский духовный совет признан всетаки незаконным органом.

А синод, по мнению министра, — орган законный, законный лишь потому, что получил благословение всероссийского патриарха и что эстонское правительство имело с ним, синодом, официальные сношения, стало быть в некотором роде молчаливо узаконило его. Господа, частные договоры можно заключить молчаливо, но чтобы так можно было издавать законы, слышу в первый раз. Но допустим, что именно по вышеуказанным основаниям — синод законен. Но ведь министру известно, что патриарх Тихон утвердил все постановления эстонского церковного конгресса 1920 года, а в том числе и выборы епископа и конституцию русского духовного совета и может быть и потому утвердил, что на конгрессе произошло полное соглашение. Далее, правительство официально сносилось с синодом, синод официально сносился с духовным советом, духовный совет официально и открыто существовал два года... Не совершенно ли ясно, что обоснование законности синода в совершенно той же мере относится и к духовному совету. Но вот когда на конгрессе 1922 года эстонские приходы, то есть одна из заинтересованных сторон, заключивших в 1920 году двусторонне соглашение о способе мирного сожительства, это соглашение односторонне отменила, министерство внутренних дел сочло возможным полицейской властью прекратить деятельность духовного совета. Господин министр, разве это не вмешательство во внутренние дела церкви и при том вмешательство не нужное, ничем не оправдываемое... Ибо не могут же служить оправданием те неопределенные намеки, которые только что сделал министр... Если этим хотели сказать, что в делах русской церкви замешана политика, то я здесь прямо заявляю, что

это неправда... Если единственное тому доказательство хотят усмотреть в чем-то частном письме, в коем председатель духовного совета Агапов назван „oberпрокурором“ эстонской церкви, то помимо совершенной невинности этого названия, оно есть дело личной наивности этого неизвестного частного лица, в лучшем случае. Господин министр арестовал все делопроизводство духовного совета, арестовал внезапно, он имел и имеет на руках весь материал, и ничего другого, кроме неопределенных предположений г. министр не привел.

И в деле защиты права на самоопределение церкви русского меньшинства в Эстии ничего противогосударственного быть не может. Оставаясь строго на почве основных законов республики, я с чистой совестью и с полной добросовестностью настаиваю на этом праве, праве молиться на родном языке и по обычаям наших предков и устроить дела наши в этой сфере по собственному нашему усмотрению.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Palwadre: Peale minu eelmise wiimase sõna sisulikult seaduse kohta midagi öeldud ei ole. Härra Sorokin peatas uuesti ainult Eesti ja Wene koguduste wahekorjade juures. Ma juba tähendasin, et kui koguduste wahel arusaamatusi ette tuleb ning siseminister küsimust õieti otsustanud pole, siis on olemas Riigikohus, kes seda asja peab otsustama, nii et mingisuguseid raskusi ka Eesti apostliku õigeusu kirikul registreerimise juures ette ei peaks tulema. Mina toetan üldise komisjoni ettepanekut seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: Peale üldise komisjoni ettepaneku on weel sisse tulnud järgmised ettepanekud: rkl. Pezold'i poolt: „Panen ette seda seaduseelnõu komisjoni tagasi anda“, ning rkl. Amberg'i poolt: „Teen ettepaneku seda seaduseelnõu tagasi lükata“. Ma panen ettepanekud hääletamisele sissetuleku järjekorras, see tähendab, kõige pealt komisjoni ettepaneku. Rkl. Amberg'i ettepanek ei tule iseseiswalt hääletamisele, kuna see komisjoni ettepanekule wastu hääletamise teel otsustatud wõib saada. (Hääletatakse.) Komisjoni ettepanek on saanud poolt 30 häält, wastu 16,

sellega vastu wõetud. Langeb ära wajadus hääletada rkl. Amberg'i ettepanekut. Et rkl. Pezold'i ettepanekus pole mitte öeldud, et see seadus tuleb komisjoni anda esimese ja teise lugemise wahel, siis langeb ära wajadus teda hääletada. (H ü ü d e d: W a h e a e g.) Ettepanek on tehtud waheaega määrata. Selle ettepaneku vastu ei waielda, kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.50 min.

Koosolek algab peale waheaega kell 8.15 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem.**

Sekretäri kohal sekretäär **A. Tupits.**

Juhataja **A. Kerem:** Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

8. Terwishoiu peawalitsuse töö-hoolekandeministeeriumi alla ülewimise seadus — I lugemisel.

Üldise komisjoni aruandja **A. Palwadre:** Makswa seaduse järele kuulub terwishoiu peawalitsus siseministeeriumi alla, hoolekande osakond kuulub aga töö-hoolekandeministeeriumi alla. Terwishoiu peawalitsus on oma tegewuses hoolekande osakonnaga väga lähedas ühenduses — osalt on neil täiesti ühised ülesanded, osalt puutuwad nende ülesanded väga lähedalt üksteisega kokku. Terwishoiu peawalitsuse ülesanne on — rahwa terwishoiu eest hoold kanda; hoolekande osakonnal oleks ka samasugune ülesanne, kuigi mitte kitsas, waid laiemas mõttes. Hoolekande osakond, kui riiklise hoolekande keskkorraldus, peab ülewal terve rea asutusi, mis ühtlasi puuditawad ka terwishoiu peawalitsust. Wene ajal, enne Wene rewolutsiooni, olid mõlemad osakonnad — hoolekande ja terwishoid — koondatud siseministeeriumisse. Neil mõlemitel oli ühine juht, oli ka kokkukõla nende mõlemite tegewuses. Pärast rewolutsiooni asutati Wenemaal uus ministeerium „Ministerstwo truda i obtschestwennawo prisrenija“. Meil Eestis wõeti see ministeerium üles töö-hoolekandeministeeriumi nime alla, kus juures terwishoid jäi siseministeeriumi alla. Nii oli kadunud side mõlemite tegewusalade wahel, neil puudub ühtlus, puudub ühine poliitiline juht. See küsimus on Wabariigi Walitsuse ringkondades ja ka awalikus arwamises tükk aega waidluse

all olnud, kuid lõpuks on otsused tehtud, et ka Eestis mõlemad tegewusharud, niihästi hoolekande kui terwishoid, peaks ühendatud olema ühte ametkonda. Wabariigi Walitsus on jõudnud otsusele, et tarwis oleks nende mõlemite alade ühtlustamise mõttes terwishoiu ala üle wiia töö-hoolekandeministeeriumi alla, wälja minnes nimelt sellelt seisukohalt, et hoolekande ja terwishoid rohkem on kokkukõlas töö-hoolekandeministeeriumi ülesannetega, kuna siseministeeriumi ülesanne oleks eestkätt sisemise rahu ja korra järele walwamine. Seda kõiki arwesse wõttes, on Wabariigi Walitsus esitanud seaduseelnõu Riigikogule, mille põhjal terwishoiu peawalitsus üle wiiakse siseministeeriumi alt töö-hoolekandeministeeriumi alla. Esitatud eelnõu on ainult wormalne, tema näeb ette ainult terwishoiu peawalitsuse ülewimist töö-hoolekandeministeeriumi alla. Üldine komisjon on seda ettepanekut heaks kiitnud ja komisjoni nimel panen ette seda seadust esimesel lugemisel vastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) Käesolew seadus on nähtawa enamusega esimesel lugemisel vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

9. Esimese rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Washingtonis wastuwõetud konwentsioonide eelnõude kinnitamise ja Berni 1906 a. woswori tarwitamise konwentsiooniga ühinemise seadus — II lugemisel.

Töökaitse komisjoni aruandja **A. Schulbach** (loeb): Esimese rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Washingtonis wastuwõetud konwentsioonide eelnõude kinnitamise ja Berni 1906 a. woswori tarwitamise konwentsiooniga ühinemise seadus. Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **A. Schulbach** (loeb): § 1. Esimese rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Washingtonis (29. oktoobrist kuni 29. nowembrini 1919 a.) wastuwõetud konwentsioonide eelnõud:

- 1) tööpuuduse kohta;
- 2) naiste öötöö kohta;

3) laste wanaduse alammäärä kohta, millest peale neid tööstustööde juures tarwitada wõib ja

4) laste öötöö kohta tööstuses — tunnustatakse kinnitaks (ratifitseeritaks).

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Schulbach** (loeb): § 2. Ühineda Berni 1906 a. rahwuswahelise konwentsiooniga walge (kollase) woswori tarwitamise kohta tuletikutööstuses.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Schulbach** (loeb): § 3. Paragrahwides 1 ja 2 tähendatud konwentsioonid ühes eestikeelse tõlkega awaldatakse ühes käesolewa seadusega.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Sellega on seadus II lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. Abieluseadus Üldise komisjoni aruandja **T. Kalbus:**

Riigikogu otsuse põhjal anti 3 paragrahwi abieluseadusest komisjoni tagasi. Üldine komisjon waatas need paragrahwid, nimelt §§ 4, 12 ning 26 uuesti läbi spetsialistide arwamist ära kuulates, otsustas neid paragrahwe wähe teises redaktsioonis Riigikogule ette panna. Uues redaktsioonis käib § 4 järgmiselt (loeb):

„Abiellu astuda ei wõi: 1) parandamata waimuhaiged; 2) langetõbised raskel kujul ja 3) üldse isikud, kes oma teo iseloomust ja tähendusest ei suuda aru saada ehk tegewust juhtida; 4) pidalitõbised ja 5) suguhaiged haiguse külgehakkawuse järgus.“

Wahe selle redaktsiooni ja endise redaktsiooni wahel on nimelt järgmine: Enne oli öeldud „nõdra- ja hullumeelsed“, selle asemele on nüüd wõetud „parandamata waimuhaiged“, nii et sisuliselt mõiste muudetud ei ole. Siis oli endises redaktsioonis wõetud üles üldse kõik „külgehakkawad suguhaigused“, nüüd aga „suguhaigused haiguse külgehakkawuse järgus.“ Nimelt ei wõi arstide arwamise jä-

rele mitte iga suguhaigus põhjuseks olla abielluastumise keelu maksmapanemiseks, waid ainult suguhaigus külgehakkawuse järgus ja selles mõttes on siis redaktsioon muudetud. Edasi oli endises redaktsioonis ette nähtud, et abiellu ei wõi astuda langetõbised, kuna uues redaktsioonis on öeldud „langetõbised raskel kujul“, nii et kergel kujul langetõbine wõib abiellu astuda, sest arstide arwamise järele ei oleks langetõbi kergel kujul mitte põhjuseks, et abielluastumist keelata. Teised osad on selles redaktsioonis samasugusteks jäänud, nagu endises redaktsioonis. Komisjoni nimel teen ettepaneku seda paragrahwi wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 4 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus:** Üldisse komisjoni ei antud mitte kogu § 12 tagasi, waid ainult selle paragrahwi punkt 3., kuid Riigikogu poolt jäi terve see paragrahw wastu wõtmata ja punkt 3 on nüüd muudetud wastawalt § 4, mis praegu Riigikogu poolt wastu wõeti. § 12 käib siis järgmiselt (loeb):

„Abielu loetakse maksusetuks:

1) kui mõlemad abikaasad wõi üks neist ei olnud abielluastumise ajaks käesolewa seaduse § 2 ettenähtud aastaid waks saanud.

Erandina tuleb seesugune abielu maks waks lugeda, kui naine on sellest abielust raskejalgseks jäänud, wõi kui mõlemad abikaasad enne abielu tühistamise asja otsustamist kohtus jõudsid abielulisesse täiseasse;

2) kui abikaasad on neis sugulus- wõi hõimlusastmetes, mis käesolewa seaduse järele (§ 3) takistab abielluastumist.“

Siis järgneb punkt 3. uues redaktsioonis: „Kui mõlemad abikaasad ehk üks neist oli abielusõlmimise ajal parandamata waimuhaige, langetõbine raskel kujul wõi kui abielluastuja mõne muu kestwa põhjuse tõttu oma teo iseloomust ja tähendusest ei suutnud aru saada ehk oma tegewust juhtida wõi oli pidalitõbine (§ 4).“

Edasi tuleb punkt 4. wanas redaktsioonis: „Kui mõlemad abikaasad ehk üks neist oli abielluastumise ajal juba teises abielus (§ 5).“

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 12 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: Silmas pidades, et paragrahwides 4 ja 12 parandused tehti, siis tuleks ka § 14 uus punkt juurde wõtta ja seda asetada esimese ja teise punkti wahele. See oleks punkt 1-a, niikaua, kui see nummeratsioon kolmandal lugemisel Riigikogu poolt muudetud ei saa. Minu arwates wõiks selle uue punkti § 14 juurde wõtta, sest see on redaktsiooniline parandus ja seaduseelnõu ei ole weel teisel lugemisel wastu wõetud. See parandus, mis komisjon teeb oleks järgmine (loeb): „Kui teine abikaasa abielusõlmimise ajal pödes suguhaigust haiguse külgehakkawuse järgus.“

Et Riigikogu juhatus arwab, et § 14 parandada ei saa, siis teeksin ettepaneku wastu wõtta uus paragrahw 14-a: „Abikaasal on õigus nõuda abielu maksuwuse tuks tunnistamist, kui teine abikaasa abielusõlmimise ajal pödes suguhaigust haiguse külgehakkawuse järgus.“

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) Sellega on ettepanud paragrahw nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: § 26 tuleks wastu wõtta uues redaktsioonis, see paragrahw jäi eelmisel lugemisel täiesti lahtiseks. Uus redaktsioon oleks järgmine (loeb): „Abikaasa wõib nõuda lahutamist: 1) kui teine abikaasa abielu ajal on jäänud waimuhaigeks, mis kestis juba üle aasta ja mida parandamatuks tunnistatakse wõi kui põeb langetõbe; 2) kui teine abikaasa põeb külgehakkawat suguhaigust, pidalitõbe wõi mõnda äärmiselt wastikut tõbe.“

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 26 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Kõik abieluseaduse osad on teisel lugemisel läbi hääletatud, sellega see seadus teisel lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde üle.

11. Awalikkude keskkoolide seadus — II lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja **J. Annusson:** Peale nende paragrahwide, mis Riigikogu liigetele parandatud kujul on kätte jagatud, oli komisjonis arutamisel weel § 8. Selle paragrahwi kohta asus komisjon seisukohale, et ta tuleks muutmata wastu wõtta. Siin on küll tähendatud, et Wa-

bariigi Walitsusel on õigus haridusministeeriumi ettepanekul üldhariduslisi riigi keskkooli muuta kutsekoolideks ja kutsekooli üldhariduslisteks keskkoolideks, kuid komisjon arwab, et selle peale waatamata, et sõna „üldharidusline“ on eelmistest paragrahwidest välja jäetud, siiski see siin segadust ei too, sest kui see sõna puudub, ei tähenda see weel, et need koolid ei ole üldhariduslised. Sellepärast paneb komisjon ette wastu wõtta § 8 järgmisel kujul: „Wabariigi Walitsusel on õigus haridusministeeriumi ettepanekul üldhariduslisi riigi keskkooli muuta kutsekoolideks, kui ka kutsekooli üldhariduslisteks keskkoolideks. Omawalitsuse poolt ülewalpeetawate koolide laadi muutmise sünnib samal teel kooli ülewalpidaja nõusolekul.“

J. Kana (töer.): Kui see paragrahw enne komisjoni andmist arutamisel oli, tegin ma ettepaneku selle paragrahwi esimese lause lõppu wõtta lause: „peale tarwilise krediidi määramise Riigikogu poolt“. Ka nüüd teen ettepaneku see lause sellesse paragrahwi sisse wõtta.

Juhataja A. Kerem: Riigikogu liikme Kana poolt on tehtud parandus: „Peale tarwilise krediidi määramise Riigikogu poolt.“ Ma panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) See parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud. Nüüd hääletan ma terwet § 8-at. (Hääletatakse.) § 8 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 10-a. Õpemaksu suuruse awalikkudes keskkoolides kui ka õpemaksust wabastawate kehwmate õpilaste protsendi alammäära kinnitab haridusministeerium kooli ülewalpidaja ettepanekul.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 10-a on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 10-b. Õpemaksust sissetulnud summad moodustawad kooli erisummad, mida tarwitab kooli ülewalpidaja sama kooli tarbete täitmiseks, eestkätt õpewahendite muretsemiseks ja kehwmate õpilaste toetamiseks.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 10-b on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 11. Kehwemaile anderikkamaile õpilastele wõimaldatakse keskkoolis õppimine õpemaksust wabastamise ja neile ülewalpidamiseks ning õpetarbete muretsemiseks riigi abiraha määramise läbi, mille kogusumma iga aasta kohta kindlaks määratakse eelarwe korras. Abiraha wäljaandmise kohta annab Wabariigi Walitsus wälja erimääruse.

Märkus: Awalikkudele keskkoolidele wõiwad ka omawalitsus- wõi eraasutused ja isikud määrata abirahasid ja toetussumme, mille tarwitamistingimised annetaja ette paneb ja haridusministeerium kinnitab.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 11 on nähtawa enamusoga wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson: § 47 punkt f, mis lahtiseks jäi, on järgmine (loeb): Õpetajate ja koolijuhataja abi ametisse walimiseks (riigikoolides kinnitamiseks) ja ametist wabastamiseks ettepanemine.“

Selle kohta tähendan, et § 50-a ja § 50-b on ette nähtud see kord, kuidas koolijuhataja abi ning õpetajate kandidaadid walitakse ja kinnitatakse ja sellekohaselt on ka redigeeritud § 47 p. f. Et see paragrahw aga lahtiseks jäi, siis kannan ta terwena muudetud kujul ette (loeb):

§ 47. Koolijuhataja kohuseks on kooli õpetus- ja kaswatustöö ning majandusliku külje juhatamine, wastutus kõige koolitöö korralikkuse ning kooli waranduse korrasoleku eest ja kõik kooli asjaajamine kokkukõlas seaduslikkude määrustega ning pedagoogika nõukogu otsustega..

Eriti on juhataja ülesandeks:

a) kooli esitamine ja läbikäimine teiste asutustega ning üksikute isikutega;

b) kooli puutuwate küsimuste selgitamine ja ettepanemine otsustamiseks pedagoogika nõukogule ja hoolekogule;

d) tarwiliste juhataste andmine õpetajatele õpetus- ja kaswatustöös; kusjuures juhatajal on õigus õpetajale korratuste puhul märkusi ja hoiatusi teha;

e) tundide jaotamise eelnõu esitamine pedagoogika nõukogule;

f) õpetajate ja koolijuhataja abi ametisse walimiseks (riigikoolides kinnitamiseks) ja ametist wabastamiseks ettepanemine;

g) õpetajate koolitööst wabastamine, kuid mitte üle ühe nädala;

h) kooli eelarwete ja aruannete eelnõude kokkuseadmine ja

i) kooli asjaajaja ja teenijate ametisse määramine ja ametist wabastamine.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 47 on nähtawa enamusoga wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 50-a. Keskkooli juhataja riigikoolides määrab ametisse haridusministeerium; omawalitsuse koolides walib teda kooli ülewalpidawa omawalitsuse kooliwalitsus ja registreerib ametisse haridusministeerium. Mõlemal korral wõib kooli pedagoogika nõukogu omalt poolt kandidaate soowitada.

Haridusminister H. Bauer: Ma panen ette § 50-a sõna „registreerib“ asemele wõtta „kinnitab“.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Hariduskommisjon arutas seda ettepanekut ja ei saa temaga mitte ühineda. Sest omawalitsuse koolides peab omawalitsusel ikkagi teataw õigus olema walida neid isikuid, kes tema teenistuses, mispärast tuleks põhimõttelikult walimine nende asutuste kätte anda. Registreerimine tuleks aga jätta selle asutuse kätte, kelle kätte on usaldatud koolide järewalwamine. See asutus on haridusministeerium, kes sellega saaks tarwilist mõju awaldada omawalitsuse ja kooliwalitsuse peale.

Juhataja A. Kerem: Haridusministri poolt on järgmine parandus tehtud: „Kolmandas reas sõna „registreerib“ asemele panna „kinnitab“. (Hääletatakse.) Minule näib, et enam poolt on. (Hüüded: Ära lugeda!) Palun uuesti käed üles tõsta. (Loetakse hääli.) Ettepanek on 26 häälega 23 wastu tagasi lükatud. § 50-a tuleb hääletamisele komisjoni aruandja poolt ettekantud kujul. (Hääletatakse.) § 50-a on nähtawa enamusoga wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 50-b. Keskkooli juhataja abi ja õpetajate kandidaate riigikoolides paneb koolijuhataja haridusministeeriumile, ühes pedagoogika nõukogu arwamisega, ame-

tisse kinnitamiseks ette. Omawalitsuste koolides paneb koolijuhataja kandidaate kooli ülewalpidawa omawalitsuse kooliwalitsusele, ühes pedagoogika nõukogu arwamisega walimiseks ette; walitud isikud esitatakse haridusministeeriumile ametisse registreerimiseks.

Märkus: Kooliwalitsuse koosolekust, kus koolijuhataja abi ja õpetajaid walitakse, wõtab osa wastawa kooli juhataja sõnaõigusega.

Juhataja A. Kerem: Haridusministri ettepanek on: Paragrahwi wiimases lõpus sõnade „ametisse registreerimiseks“ asemel panna „ametisse kinnitamiseks“.

Haridusminister H. Bauer: Siin juures peab tähendama, et riik siin kõik palgad maksab, sellepärast ei peaks haridusministeerium mitte ainult „registreerima“, waid „kinnitama“.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Ei tarwita.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) Mulle paistab, et enam poolt on. (Hüüded: Ära luge da!) Ma palun uuesti. (Loetakse hääli.) Ettepanek on 25 häälega 23 wastu tagasi lükatud. § 50-b tuleb hääletamisele aruandja poolt ettekantud kujul. ((Hääletatakse.) § 50-b on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson: Paragrahw 51 kohta on komisjoni ettepanek seda wälja jätta ja üle kanda 57-daks muudetud kuiul. Konstruktsiooni poolest oleks ta seal õigemal kohal.

Juhataja A. Kerem: Kuna endine § 51 komisjoni on antud, ja komisjon teda uuesti ei esita, siis tuleb sellega nimetatud paragrahw eelnõust wäljalange nuks lugeda. Sõna on aruandjal järgmise paragrahwi ettekandmiseks.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 52. Keskkooli õpetajaiks wõiwad olla isikud, kes on lõpetanud kõrgema õpeasutuse kursuse ning omandanud keskkooli õpetaja kutse wastawa õpeaine õpetamiseks.

Märkus. Kui ei leidu selle paragrahwi nõuetele wastawaid õpetajaid,

wõib walida keskkooli õpetajaiks isikuid, kes hariduse poolest wastawad sellekohaste makswate erimääruste nõuetele.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 52 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 53. Õpetajad on määralsed, kes palgaseaduses ettenähtud normaalarwu tunde annawad, ja tunniandjad, kelle tundide arw on sellest normist wähem.

Märkus. Kui õpetajal on mitmes koolis kokku normaalarw tunde, loetakse ta määralseks seal koolis, kus temal on kõige rohkem tunde.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 53 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 54. Õpetaja walimisest kuulutatakse hiljemalt 2 nädalat enne walimist wähe malt ühes pealinnas ilmuwas lehes.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 54 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson: Endine § 55 otsustati komisjonis wälja jätta, nii et järgmiseks tuleks § 56 (loeb). § 56. Õpetajal on õigus kohalt lahkuda kooliaasta lõpul, s. o. 31. juulil, millest ta peab teatama kooli ülewalpidajale hiljemalt 1. juulil. Uue õpetaja walimine tuleb ette wõtta kohe peale lahkumise teadaandmise, mitte hiljem kui kaks nädalat enne õpetöö algust.

Kooliaasta kestwusel wõib õpetaja kohalt lahkuda ainult mõjuwatel põhjustel maakonna wõi linna kooliwalitsuse — riigikoolides haridusministeeriumi loaga. Uue õpetaja walimine tuleb toime panna kohe peale seda, kui lahkumine lubatud.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 56 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 57. Õpetaja loetakse ametisse astunuks sellest ajast, millest ta on registreeritud (riigikoolides kinnitatud) ametisse. Kui õpetaja sügisel tegeliku õpetöö algusest ametis on, siis loetakse ta teenistuse algus 1. augustist, kui koht sel ajal juba waba oli.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 57 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson** (loeb): § 57-a. Juhataja ja juhataja abi walimise, ametisse astumise ning ametist lahkumise kohta on maksew § 54, 56 ja 57 ettenähtud kord.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 57-a on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson:** § 61-sse paneb komisjon ette juurde lisada: „silmas pidades üldiseid riigiteenijate ja õpetajate kohta käiwaid erimäärsi“, nii et see paragrahw oleks järgmine (loeb): § 61. Kui õpetaja on sunnitud mõjuwatel põhjustel koolitööst kauemaks ajaks eemale jääma, siis walitakse temale asetäitja kunni tema koolitöösse tagasitulekuni, silmas pidades üldiseid riigiteenijate ja õpetajate kohta käiwaid erimäärsi.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 61 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Annusson:** Lahtiseks jäi weel § 69, nimelt anti komisjoni p. „k“ tagasi. Selle punkti sisu jagas komisjon kahte osasse ja sellepärast panen ette paragrahwi järgmisel kujul vastu wõtta (loeb):

§ 69. Pedagoogika nõukogu ülesandeks on kooli kaswatus- ja õpetusküsimuste ning nendega ühenduses olewate muude koolielu küsimuste lahendamine. Eriti kuulub tema wõimupiiri.

a) kaswatus- ja õpewiiside arutamine koolitöö wiljakamaks tõstmise sihis;

b) õpekawa läbiwõtmise ulatuse ja ettenähtud piiridest kõrwalekaldumiste arutamine;

c) kaswatus-õpetustöö jaotamine üksikute õpetajate wahel ja tunnikawa wastuwõtmine;

d) õpetajate kokkuseatud töökawade arutamine;

e) õpetustööks tarwisminewate õpewahendite walimine ja soetamine;

f) õpetustöö aruande wastuwõtmine;

g) õpilaste wastuwõtmine, wastawaisse klassidesse paigutamine ja koolist eemaldamine, wiimasel juhtumisel otsu-

sest teatades maakonna wõi linna kooliwalitsusele, riigikoolides haridusministeeriumile;

h) õpilaste töö- ja ülespidamise hindamine, nende edasiwiimine klassist klassi, lõpetajate koolist wäljalaskmine ja õpilastele tunnistuste wäljaandmine;

i) õpilaste kohta käiwate määruste wäljatõõtamine ja makspanemine;

k) koolijuhataja kandidaadi soowitamine ja juhataja abi ning õpetaja kandidaatide kohta arwamise awaldamine § 50-a ja 50-b ettenähtud korras;

l) koolijuhataja, juhataja abi ja õpetaja tagandamise küsimuse arutamine wähemalt ühe kolmandiku pedagoogika nõukogu liigete algatusel ja ettepaneku tegemine koolijuhataja kaudu kooliwalitsusele.

A. Jürgenstein (rh.w.): Ma teen ettepaneku § 69 punkt 1 wälja jätta. Siin on nimelt öeldud, et $\frac{1}{3}$ kooliõpetajate nõukogul on õigus koolijuhataja, juhataja abi ja õpetaja tagandamise küsimust üles wõtta. Ma arwan, et see paragrahw teeb ukсед ja aknad lahti kõiksugu intriigidele koolis, ja et seda sellepärast tõesti tarwis ei ole. Need teed, kuidas siamaani koolijuhataja abidest ja õpetajatest lahti on saadud, on minu arwates küllalt awarad, ja sellepärast panen ette punkt 1 wälja jätta.

E. Martinson (sd.): Teen ettepaneku hariduskomisjoni parandust § 69 punkt 1 lõpul täiendada sõnadega: „riigikoolides haridusministeeriumile“. Punkt 1 oleks siis järgmine: „koolijuhataja, juhataja abi ja õpetaja tagandamise küsimuse arutamine wähemalt $\frac{1}{3}$ pedagoogika nõukogu liigete algatusel ja ettepaneku tegemine koolijuhataja kaudu kooliwalitsusele (riigikoolides haridusministeeriumile)“. Hariduskomisjon ei ole seda täiendust, mis mina ette panin, tähele pannud, on seda lihtsalt unustanud. On ju loomulik, et riigikoolides ettepanekutega esinetakse otsekohe haridusministeeriumile, ilma et neid ettepanekuid tarwitseks saata kooliwalitsusele. See oleks ka kokkukõlas ühe eelmise punktiga, mille järele ka riigikoolides ettepanekud otsekohe haridusministeeriumile tehakse.

Haridusminister H. Bauer: Austatud rahwasaadikud! Kui komisjoni ettepanek peaks läbi minema, siis on iseenesest mõistetaw, et ta peaks vastu

wõetama ainult härra Martinson'i parandusega, sest igatahes peab riigikoolides õpetajate ametist wabastamist haridusministeerium otsustama ja mitte maakonna kooliwalitsus. Aga siiski ma ei paneks ette punkt 1 wastu wõtta hariduskomisjoni poolt ette pandud kujul. Sest selle läbiwiimine oleks just õpetajatele väga raske. Tagandamise küsimuse ülestõstmine oma enese ametiwendade läbi, seda ei ole kusagil mujal ametiasutuses. Ei ole ka kellegile armas, ei kohtumõistjatele ega ka kaebelustele, kui nemad oma kaasteenijate peale kui mingisuguse tribunaali peale on harjunud waatama, kes neid kohast lahti mõista wõib. Küsimus wõib õige piinlikuks tüliõunaks saada kooliõpetajate wastu ja meie teame, et tihti wahekord õpetajate wahel ja ka toon koolis sellest ära ripub. Meil on ju juhtumisi olnud koolides, kus peaaegu pool õpetajaid ühes laagris on ja teine pool teises. See oleks igawene wägipulga wedamine nende kahe poole wahel ja ma arwan, et see koolitööle soowitaw ei ole. Kui nüüd hõõrumisi ametiwendade keskel ette tuleb ja kui enamus wõitu ei saa, siis wõib see $\frac{1}{2}$ siiski selle teise osa elu väga hapuks teha, kõigewähemalt kooliõpilaste ees diskrediteerida. Ma arwan, et kellegile see soowitaw ei ole, kui näituseks kusagil koolis $\frac{1}{2}$ õpetajaid igal aastal mingisugusel põhjusel küsimuse üles tõstawad, et see ja see õpetaja tuleks koha pealt tagandada. Nii ei oleks see kooli seisukohalt ega ka õpetajate seisukohalt mitte soowitaw ja sellepärast ühinen mina härra Jürgenstein'i ettepanekuga ja panen ette seda punkti mitte wastu wõtta.

J. Kana (töer.): Austatud rahwasaadikud! Härra haridusminister wõttis siin õpetajad oma kaitse alla ja arwab, et see üks väga raske punkt on, kui see punkt 1 siia sisse jääks ja õpetajatel ka midagi ütelda oleks oma ametiwendade lahtilaskmise kohta. Härra haridusministri seletuse kohta pean kõige pealt seda tähendama, et tema kõnest jäi järele eksi arwamine, nagu oleks terve õpetaja lahtilaskmise küsimus selle $\frac{1}{2}$ pedagoogika nõukogu otsustada. See ei ole mitte nii, õpetajaid wõib ka harilikkuudel teedel lahti lasta. See paragrahw tähendab ainult seda, et kui kusagil koolis on sattunud õpetajate hulka isik, kelle koht sugugi mitte seal ei oleks ja kes mitte seal ei peaks olema, kuna aga loomu ja korra wastane oleks, kui teised ametiwennad eraldi üksi-

kuid kaebtusi tema peale ülemusele hakkaksid sisse andma, et siis asja lihtsustamiseks oleks sellest küllalt, kui $\frac{1}{2}$ pedagoogika nõukogu liigetest tuleb ja ütleb: „Waadake, see härra ei kõlba meie sekka, meie ei saa temaga ühes tööd teha.“ Siis pedagoogika nõukogu waatab järele, mis ta sellest asjast arwab ja siis alles pannakse küsimus ülemusele ette. Muidugi mõista, et see õpetajaskonnale, kelle kohta härra haridusminister siin mitu korda väga halwakspanewalt on rääkinud, kelle kohta ta on ütelnud, et nendele tuleb väga karedad seadused teha, et nad mitte meie kooli hukatusesse ei saaks wiia ja seal ei tea missugust pahandust teha... (O. A m b e r g (kristl.): See käis Järwamaa õpetajate kohta.) ...Wõib olla, tahate sellega iseäraliselt rõhutada, et Teie erakonna esitaja härra haridusminister just eraldi Järwamaa õpetajaid maha on teinud, aga see ei ole minu asi selle üle walwata. Ma tahaksin aga siin tähendada, et see wiis, kui õpetajad oma seast soowiwad halba elementi kõrvaldada, on praegusel ajal väga tarwilik. Meie teame väga hästi, kuidas praegu õpetajate walimine sünnib. Keskkoolidele on õige raske õpejõudusid leida. Ma tean, et üks keskkool usuõpetaja saamisega nii sisse on kukkunud, et 99% usuõpetuse õppijaist peaaegu ühtegi protsenti järele ei ole jäänud. Ja ma arwan, et niisugust härrat ei wõi mitte kauemini koolitöös pidada. Sellepärast peaks ometi kaasõpetajatel wõimalus olema niisugusel korral wastawaid samme astuda, ilma et tarwitseks kirjutada salakirju ja kaebtusi. Kui härra Bauer siin tõendab, et õpetajad koolides kahte ja rohkem laagrisse jagunenud on, siis wõib see ju mõnel puhul olla, aga üldse ei saa seda mitte tõendada. Minul on vähemalt teada, et härra Baueri ajal kommertskoolis, näituseks, õpetajad mitte niiwiisi kahte laagrisse jagunenud ei olnud. Ja siis on mul ka weel teisi koole teada, kus neid kahte laagrit mitte ei ole. Nii siis on siin enam üksikutest koolidest jutt, aga mitte üldisest nähest.

Ja kui nad sedamoodi kahes laagris on, siis pean ütleva, et just meie haridusministeerium nende kahe laagri wahekordi mitte igakord õieti ära otsustada ei ole suutnud. See on ka arusaadaw, sellepärast, et kui koha peal järelepärimised käimas on, siis ei taheta tõesti mitte oma ametiwenna peale kaebama minna. Ja oleks palju parem olnud, kui õpetajad ise

selle küsimuse üles tõstnud oleks ja haridusministeerium selle kohta selge walgustuse oleks saanud. Kui keskkohalt ametnik asja uurima sõidab, siis wõiwad niisuguses kohas, ütleme mõnes wäikeses linnas wõi maakonnas, kõiksugu pisikesed eraasjad ette toodud saada ja tunnistustel ning tõendustel on koguni teine wäärtus, kui siis, kui pedagoogika nõukogu, kes omawahel alati koos on, selle asja korralikult läbi on arutanud. Just praegusel ajal on seda paragrahwi tarwis, et igasuguseid pörandaaluseid hõõrumisi ja mitteotstarbekohaseid ministeeriumi uurimisi ära hoida, kui õpetajast, kes oma ametikohuseid mitte nii ei täida kui tarwis on, lahti saada tahetakse. Ühtlasi on seda punkti ka õpetajaskonnale kaitseks waja, et mõnda nende seast mitte asjata tühjade juttude põhjal wägivaldselt tagandada ei saaks, nagu seda ka ette on tulnud.

Haridusminister H. Bauer: Kui härra Kana kõrwad temale teatanud on, et mina wäga halwakspanewalt olen õpetajate kohta rääkinud, siis ei ole tema igatahes mitte õigesti kuulnud. Näib, et härra Kana wäga haawatud oli, kuid hirmul on suured silmad ja sellepärast on ta rohkem kuulnud, kui ma ette kandsin. Igatahes olen ma ainult faktisid ette toonud ja kuigi nendest suurem osa Järwamaa kohta käis, siis ei ole ma otsekohe kellegi isiku peale sihtinud ja härra Kana oli täiesti ilmaaegu ennast isiklikult haawatuna tunda. Mis puutub sellesse õpetajasse, kes, Teie kõne järele, 99% kuulajatest klassist wälja jutlustanud, siis arwan, et juba koolijuhataja kohus oleks katsuda seda õpetajat kõrwaldada ja mitte ainult $\frac{1}{2}$ pedagoogika nõukogust ei peaks tema wabastamiseks sammusid astuma. Igatahes tahaksin ma seda alla kriipsutada, et mitte ainult täht ja täheworm tähtis pole, waid just toon ja meeoleolu koolis. Kui aga tõesti asi niikaugele läheb, et õpetajad juba gruppide wiisi üksteise wastu hakkawad töötama — ma räägin juhtumistest, mis kõige wiimasel ajal on ette tulnud seekord mitte Järwamaal, waid teises kohas — siis ei ole see igatahes mitte normaalne ja seal on esimene walwaja juhtumiste üle koolijuhataja ja teisejärgu järelwalwe asutus peaks olema linna wõi maakonna kooliwalitsus. $\frac{1}{2}$ õpetajaskonnast ei aita siin ka midagi. Selle Järwamaa õnneliku wõi õnnetu juhtumise juurde tagasi tulles tähendan, et seal on ka umbes $\frac{1}{2}$ õpetajatest teatawa

isiku wastu olnud, aga siiski on see $\frac{1}{2}$ ise lahkuma pidanud ja teised paigale jäänud. Juba hea toon koolis ei peaks niisugust urgitsemist sallima ja wälja kutsuma. See pole mitte ühe partei seisukohast räägitud, waid iga partei wõib sarnasesse seisukorda sattuda. Olen rääkinud inimlikust ja pedagoogilisest seisukohast wälja minnes, et mitte wõimalust anda õpetajatel waenulistesse gruppidesse eralduda, mis head wahekorda rikuwad ja salaurgitsemisi tekitawad, millest kooli hea toon ja töö kõige rohkem kahju saab.

A. Jürgenstein (rhw.): Tahtsin paar sõna härra Kana kõne kohta ütelda. Härra Kana ütles, et punkt 1 on arwatud just niisuguste juhtumiste jaoks, kus üht niisugust kooliõpetajat, nagu siin näituseks ette toodi, tahetakse koolist wälja heita. Kuid niisuguseid erakorralisi juhtumisi tuleb wäga harwa ette ja nende jaoks ei ole wist tarwis eriparagrahwi üles seada. Kui Järwamaa kooliõpetajate hulgas niisugune inimene on, kellest koolijuhataja ja haridusministeerium jagu ei saa, siis on see halb tunnistus, aga selle paragrahwi sissewõtmisega ei ole ka teised õpetajad kindlustatud, sest seda küsimust wõib selle punkti põhjal ka teiste õpetajate kohta tarwitada. Sellepärast on see paragrahw kaunis õnnetu. Kui niisugune õpetaja juhtuks, kellest kuidagi jagu ei saa ja kes teiste õpetajate elu kibedaks teeb, siis on wõimalik teda ka harilikul teel ametist tagandada.

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Annusson: Ma ühinen rkl. Martinson'i ettepanekuga, kuid ei saa ühineda rkl. Jürgenstein'i ettepanekuga punkt 1 wälja jätta. Kõige pealt juhin Riigikogu liigete tähelpanu selle peale, et punkt 1 oleks loogiliseks järelduseks § 50-a ja 50-b. Nendes on ette nähtud, et õpetajate nõukogul on wõimalus awaldada arwamist uute isikute kohta, keda õpetajateks walitakse. Nii siis nende paragrahwide wastuwõtmisega on Riigikogu asunud seisukohale, et õpetajate walimise suhtes peab walitsema mingisugune teine kord, kui on maksew riigiteenijate suhtes. Teistes asutustes wõetakse isik ametisse ja tema peale panakse teatawad kohused. Koolis ei ole aga harilikult asi mitte nõnda, waid seal on, peale mitmesuguse töö, ka laste kaswatamine ja selle kaswatuslise töö

tegemiseks tuleb nii üksikutel õpetajatel, kui ka pedagoogika nõukogul võimalikult ühtlaselt ja ühes meeles toimetada. Selle ühemeelse ja ühtluse loojaks peaks loomulikult olema koolijuhataja, kuid on mõndagi juhtumist, kus koolijuhataja on ühe kui teise puudusega ja ei suuda ka seda mitte teha. Tekivad hõõrumised, mis koolitööd takistavad ja sel juhtumisel peab pedagoogika nõukogul enesel algatus olema töö normaalsemaks loomiseks ja juhtimiseks. Kes täitsa kõlbmata on, see peab ametist tagandatud saama. Wanas koolis on seda tihti ette tulnud, et koolijuhataja ei arwanud heaks mõnda isikut ametist wabastamiseks ülemusele ette panna. Kui aga jääb pedagoogika nõukogule niisugune õigus, nagu punkt 1 on ette nähtud ja mis täiesti loomulikult teel sündida võib sellega, et $\frac{1}{2}$ õpetajaskonnast ettepaneku võib teha mõne isiku wabastamiseks, siis peab koolijuhataja asjale igatahes käigu andma. Weel üks teine asi oleks põhjuseks, mis pärast seda küsimust kooli pedagoogika nõukogule arutada anda — ka wiimasel ajal on sarnaseid juhtumisi ette tulnud, et mõnikord koolijuhataja liiga ruttu ja ette waatamata paneb ette õpetajat lahti lasta ja pärast selgub, et sellel isikul nii suurt süüd ei olnud; ta oleks mõnesuguse märkuse ära teeninud ja oleks siis wast oma tööd teisiti korraldanud. Oleks asi pedagoogika nõukogu arutada olnud, siis ehk oleks leitud, et tema süü nii suur ei olegi. Koolijuhataja pani ette teda ametist wabastada, aga pedagoogika nõukogus selgus, et asi oli päris kogemata üles wõetud. Niisugused asjaolud sunniwad pedagoogika nõukogule võimalust jätma oma arwamist juba enne awaldada, kui see asi ei ole kaugemale läinud. Panen ette seda punkti ühes rkl. Martinson'i parandusega wastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: Sisse on tulnud järgmised parandused: Rkl. Jürgenstein'i poolt selles paragrahwis punkt 1. wälja jätta ja rkl. Martinson'i parandus, millega aruandja ühinenud on. Et wiimase ettepaneku lahus hääletamist nõutud ei ole, siis ei tule ta eraldi hääletamisele. Asun rkl. Jürgenstein'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Rkl. Jürgenstein'i ettepanek on 27 häälega 20 wastuseismisel wastu wõetud. § 69 tuleb hääletamisele parandatud kujul. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 69 wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): 7. Kooli hoolekogu. § 78. Riigikoolides haridusministeeriumi, omawalitsuse koolides kooli ülewalpidaja otsusel asutatakse keskkooli juurde kooli hoolekogu.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 78 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Annusson (loeb): § 79. Hoolekogu liikmeiks on:

- a) 3 pedagoogika nõukogu esitajat, nende hulgas koolijuhataja;
- b) 3 kooli ülewalpidawa asutuse esitajat;
- c) 3 lastewanemate esitajat;
- d) kooliarst;
- e) 1 esitaja iga asutuse, isiku wõi toetajate rühma poolt, kes kooli majanduslikult toetab vähemalt ühe wiindiku majandusliste kulude summa suuruses. Nende esitajate wolitused on makswad selle eelarwe-aasta jooksul, mil toetus antud.

Märkus 1. Kõik koolis töötawad õpetajad woiwad hoolekogu koosolekuist sõnaõigusega osa wõtta.

Märkus 2. Kooli ülewalpidawa asutuse esitajate wolitused kestawad 3 aastat.

Märkus 3. Pedagoogika nõukogu ja lastewanemate esitajad walitakse igal sügisel peale õpeaasta alguse üheks aastaks.

J. Westholm (rhw.): Silmas pidades, et hoolekogude ülesanne on peasjalikult kooli majandusliste küsimuste eest hoolitseda, leian mina täiesti loomuliku olewat, et hoolekogu koosseis niisugune peaks olema, kus kooli ülewalpidajal hääletamise juures enamus ja sellepärast teen ettepaneku p. „a“ muuta: kaks pedagoogika nõukogu esitajat jne., p. „b“ 5 kooli ülewalpidawa asutuse esitajat; p. „c“ 2 lastewanemate esitajat ja „d“ kooliarst, kui ekspert sõnaõigusega jne. Wiimase ettepaneku kohta niipalju, et kooli hoolekogus on küsimusi arutusel, mis puudutawad kooliarsti, kui eriteadlast, on aga ka niisuguseid küsimusi, mis kooliarsti, kui eriteadlast eriti ei pruugiks huwitada, ja sellepärast arwan mina, et kooliarst wõtab hoolekogu koosolekust osa kui ekspert, ning sellepärast teen ettepaneku seda paragrahwi lugeda nõnda:

„§ 79. Hoolekogu liikmeiks on:

- a) 2 pedagoogika nõukogu esitajat, nende hulgas koolijuhataja;

b) 5 kooli ülewalpidawa asutuse esitajat;

c) 2 lastewanemate esitajat;

d) kooliarst, kui ekspert, sõnaõigusega jne.“

O. Amberg (kristl.): Ma teen ettepaneku märkus 1. välja jätta.

J. Kana (töer.): Kui hoolekogu küsimus komisjonis arutamisel oli, siis tuldi seal arwamisel, et kas ei oleks parem kui kooli juures hoolekogu ei oleks; põhjenduseks toodi ette seda, et ei olewat võimalik saada linnawalitsuse esitajaid nõnda palju, kes wõiksid neist hoolekogudest osa wõtta. Toodi ka weel komisjonis ette, et Tallinna linna alla kuuluwates keskkoolides ei olla nagu hoolekogusid olemaski, sest nad ei tööta nii, nagu nad peaksid töötama. Kui meie aga arwesse wõtame koole, mis asuwad maal, wäikestes linnades ja alewites, siis on väga tähtis, et seal hoolekogu oleks, kuid mitte sel kujul, nagu siin härra Westholm soovitas, et selles hoolekogus peaks olema 5 omawalitsuse esitajat. Härra Westholm tähendas, et hoolekogu on siis teguwõimsam, kui temas wiis omawalitsuse esitajat liigeteks on. Need 5 omawalitsuse esitajat peawad olema kas otsekohe tegewad liikmed ja neil on wõrdlemisi vähe aega, nii et wäljaspoolt walitud isikud, nagu tihti ette tuleb, ei ole sugugi koolile ega omawalitsusele lähemal, ehk nad küll omawalitsuse poolt sinna on walitud. Õeldakse, et see hoolekogu juhib majanduslisi asju ja wõib siin ei tea mis imet toime panna, siis pean ma ütleva, et vähemalt tegelikus elus, kus minul sellega kokkupuutumist oli, niisugust hädaohtu ette ei tulnud, sest kooli eelarwe walmistamine ja ettepanemine on omawalitsuse asutuse asi, kes asub eelarwete läbiwaatamisele. Kui aga kohalikud hoolekogud on põhjalikult kooli eelarwe läbi waadanud, siis on ka omawalitsuse asutusel seda eelarwet kergem arutada. Ma toon Järwamaalt ühe näituse. Kõik teawad, et Amblas kõik klassid, erakondade peale waatamata, püüawad ehitada koolimaja ning on ka ehitanud seltskonna jõu najal nii, et selle kooli eelarwet tuli, omawalitsuse asutuses arutamise all olles, eeskujulikult pidada. Peab tähendama, et kindlat nõudmist selleks polnud, et hoolekogu teda enne läbi arutaks, kuid maakonnawalitsus pani ette siiski teda lasta enne hoolekogu läbi arutada, sest et siis ta palju parem wäsu wõtta oli. Pean ütleva, et hoolekogud on

maakonnawalitsustele tähtsad ja wõib olla, et neid suuremas linnas ei tekigi. Kui nüüd aga pannakse ette, et hoolekogus oleks 5 omawalitsuse esitajat, siis kaob kooli juurest ära üks huwitatud ühiskondlik ring. Kui siin öeldakse, et erakoolid on head, siis peaks katsutama anda kroonu koolile sarnane erakooli ilme ning sarnast ilmet annawad koolidele just niisugused hoolekogud, kus sarnased huwitatud isikud asjast osa wõtawad. Härra rkl. Amberg'i ettepaneku peale, et hoolekogu koosolekutest ei tohi kooliõpetaja osa wõtta sõnaõigusega, ei tohi seal märkusi teha, pean tähendama, et õnnetum kombel on paljud hoolekogud koosolekutele ilmumise just õpetajatele sunduslikuks teinud. Hoolekogud tahawad seda sellega seletada, et neil on siis igasugused seletused käepärast, on kerge igasugu küsimuste peale wastust saada. Seal koolis, kus mina olin, seal tähendati ka, et kui hoolekogu koosolekud on, et siis juhataja muretsegu selle eest, et kooliõpetajad koosolekule ilmuks. Nõukogu koosolekutel tulewad tihti majanduslised küsimused arutusele, nagu õpeabinõude muretsemine. Koosolekutel, kus õpetajad wiibiwad, oleks wõimalus otsekohe läbi rääkida, mida hädasti waja ja ilma milleta läbi ei saa. See kõik oleks otsekohe praktiliselt kasulik. Missugused iseäralised poliitilised mõtted siin härra Amberg'il olid, seda tema siin mitte ei ütelnud; kui tema seda teeks, siis saaksin ka mina temast aru.

E. Martinson (sd.): Ma ei saa mitte ühineda härra rkl. Westholm'i ettepanekuga. Muuseas on siin ettepanek tehtud, et kooliarstil, kui eksperdil, oleks ainult sõnaõigus hoolekogus. Mina arwan, et § 81, kus hoolekogu ülesanded ja kompetents üles loetakse, tingimata tulewad — kokkukõlas wastuwõetud parandustega — punktid a, f ja ka see punkt, kus räägitakse õpetajate walimisest ja lahtilaskmisest, välja jätta. Need tulewad sellepärast välja jätta, et kandidaate paneb juhataja ette, ära kuulates pedagoogika nõukogu arwamist. Tähendab, hoolekogu kompetentsi kuuluksid peasjalikult ainult puht majanduslised küsimused, nagu õpilaste toitlus — ja terwishoidliste olude korraldamine jne. Mina ei tea, kes oleks neis küsimusis kompetentsem arwamist awaldama, kui just kooliarst. Teame, et mitmed arstid pedagoogika ajaloos tähtsat osa etendanud on. Ma nimetaksin siin tähtsaid arste nagu Maria Montessori,

Pirogow. On weel rida teisi arstisid, kes tõesti väga palju kasu pedagoogika alal on toonud. Niisugused küsimused, nagu terwishoiu korraldamine, nõuavad just arsti arvamist ja nüüd tullakse siin ja üteldakse, et sellest arst mitte täieõiguslise liikmena osa võtta ei tohi. Ma leian, et see on arstile lihtsalt alandaw. Mis sellesse küsimusse puutub, et peab olema wiis esitajat pedagoogika nõukogu poolt ja kaks lastewanemate esitajat, kui õpetajat walitakse, siis mina selle arwu peale nii väga suurt rõhku ei pane. Oleks väga tarwilik, et oleks hoolekogu esitatud olema nimelt kooli ülewalpidawate asutuste esitajate poolt, kuid neil esitajail ei tarwitse arwuliselt nii suur ülekaal olla. Tegelik elu on näidanud, et omawalitsuste esitajad pole suutnud hoolekogu koosolekuist korralikult osa võtta. Suure arwu liigete puudumine aga halwaks hoolekogu tööd. Sellepärast oleks küllalt 3 omawalitsuse esitajast. Samuti ei saa mina ühineda kristliku rahwaerakonna liikme härra Amberg'i ettepanekuga, mille põhjal kõik koolis töötawad õpetajad nõukogu koosolekust sõnaõigusega osa võtta ei wõi. Selle kohta on juba sõna wõetud ja arwamisi esile toodud, milledega mina ühinen. Hoolekogu kompetentsi kuuluwad asjad, mis õpetajatele just kõige ligemal on, nagu õpilaste toitlus ja terwishoiu küsimused ja waesemate õpilaste eest muretsemine. Kõigis neis küsimustes on tarwis õpetajate näpunäiteid. Kristliku erakonna esitajale on sarnane ettepanek väga iseloomustaw ja annab tunnistust tema mitteasjatundmisest.

Juhataja **A. Kerem:** Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Annusson:** Ei oleks wististe nii väga tähtis kas hoolekogu liikmeid on kolm wõi wiis millegi asutuse poolt, kuid et sellest on põhimõtteline küsimus tehtud, siis tuleks kaalumise alla võtta, mis wõiksid need esitajad selles hoolekogus teha. Juba Riigikogu liikmete härrade Kana ja Martinson'i poolt näidati, et hoolekogu ülesanded enam nii laialised ei ole, nagu alguses esitatud eel-

nõus, kuna mõned paragrahwid juba on wastu wõetud, mis kooliteenijate ja asjaajajate ametisse määramise küsimuse ära määravad, niisamuti ka õpetajate walimise küsimuse, nii et hoolekogule jääksid järele puht majanduslised ja ehk kaudselt kaswatuslised funktsioonid, nagu toitlusküsimus, waesematele õpilastele abiandmine jne. Selgub, et selle hoolekogu ülesandeks on kooli eest üldiselt hoolitseda, jookswat tööd teha. Et kooli ülewalpidaja ja lastewanemad sellest korraldustööst osa wõtawad, on täiesti otstarbekohane. Minu arwates on niisugune pariteet, nagu selles paragrahwis ette nähtud, täiesti wastuwõetaw. Samuti wõiks kooliarst hääleõigusega hoolekogust osa võtta, sest minu arwates tema mingisugust kardetawat otsust läbi wiima ei hakka ja tema hääl wõib ühel wõi teisel juhtumisel terwishoiu korraldamiseks mõju awaldada. Mis puutub märkus esimesesse, siis on wist kõik kooli hoolekogud sellega nõus, näewad seda heameelega, et õpetajad koosolekutest osa võtta wõiwad. Neil motiividel toetan mina komisjoni redaktsiooni.

Juhataja **A. Kerem:** Sisse tulnud on järgmised parandused. Esiteks rkl. Westholm'i poolt: „Panen p. a „3“ asemele „2“, p. b „3“ asemele „5“ ja p. c „3“ asemele „2“ ning sõnale „kooliarst“ p. d-s juurde lisada „kui ekspert — sõnaõigusega“. Teiseks rkl. Amberg'i poolt ettepanek märkus I wälja jätta. Asun rkl. Westholm'i paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on 22 häälega 22 wastu tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb rkl. Amberg'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Panen § 79 aruandja poolt ettekantud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 79 on wastu wõetud. (W. Linnamägi (kristl.): Lõpetada!) Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Kerem.**

Sekretäär **A. Tupits.**